

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1894. Andra Kammaren. N:o 22.

Lördagen den 31 mars

kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr statsrådet m. m. *G. F. Gilljam* aflemnade Kongl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående upplåtelse af jord från Alnarps kungsgård underlydande gatehusen n:is 12, 13 och 14 Lomma i Lomma församling af Malmöhus län.

Denna kongl. proposition bordlades.

§ 2.

Föredrogos, hvar efter annan, och hänvisades till statsutskottet Kongl. Maj:ts i senaste sammanträdet bordlagda propositioner till Riksdagen:

angående anslag för krigshofrätten;

angående upplåtelse till staden Köping af vissa delar utaf kronolägenheten Köpingsön n:o 1;

angående öfverflyttning till allmänna indragningsstaten af åtskilliga lärares aflönning samt rörande understöd åt extra ordinarie lärare vid allmänna läroverken under förfall på grund af sjukdom;

angående dels ändrade bestämmelser rörande lönetursberäkning för vissa lärare, dels inrättande af en kommission för bedömning af undervisningsprof för lärarebefattningar;

angående aflönande i vissa fall af vikarie för sådan ordinarie lärare eller lärarinna vid folkskola, som af sjukdom urståndsättes att fullgöra sin tjänst;

angående beredande af ökad utrymme för Tekniska skolan i Stockholm m. m.; samt

angående anslag till förvärfvande för statens samlingar af vissa föremål ur konstsamlingen å Finspong.

§ 3.

Föredrogs och bordlades för andra gången bevillningsutskottets betänkande n:o 12.

§ 4.

Under åberopande af i sådant afseende mellan herrar talmän träffad öfverenskommelse hemstälde herr talmannen, det kammaren ville besluta att onsdagen den 4 instundande april företaga val dels af tjugufyra valmän för utseende af Riksdagens fullmäktige i riksbanken och i riksgäldskontoret jemte deras suppleanter och dels af sex suppleanter för nämnde valmän.

Denna herr talmannens hemställan bifölls af kammaren.

§ 5.

Efter föredragning af statsutskottets utlåtande n:o 29, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition till Riksdagen, angående anslag till fullbordande af artillerietablissemnet i Östersund, biföll kammaren den af utskottet i nämnda utlåtande gjorda hemställan.

§ 6.

Ang. ändring i §§ 51, 54 och 65 i bevillningsförordningen.

I ordningen förekom dernäst bevillningsutskottets memorial n:o 8, i anledning af återremiss af 1:sta punkten i bevillningsutskottets betänkande, n:o 6, angående vissa delar af allmänna bevillningen.

Vid behandlingen af utskottets ofvan berörda betänkande hade Riksdagens kamrar, enligt utskottet tillhandakomna protokollsutdrag, stannat i olika beslut rörande betänkandets 1:sta punkt.

I denna punkt hade utskottet hemställt, att Riksdagen måtte besluta, att §§ 51, 54 och 65 mom. 1 i gällande bevillningsförordning skola erhålla följande förändrade lydelse:

§ 51.

Senast innan klockan tolf å *fjortonde* dagen före den, då pröfningsnämnden sammanträder, eller, om *fjortonde* dagen är helgedag, å nästföljande dag, bör skattskyldig, som finner sig föranlåten anföra besvär öfver taxeringsnämnds beslut i hvad honom rör, så ock vederbörande kommun, som är missnöjd med taxeringsnämnds beslut, hafva till Kongl. Maj:ts befallningshafvande inlemnat sin till pröfningsnämnden stälda besvärsskrift; börande de skattskyldige genom den i § 54 omförmälda kungörelse härom erinras.

§ 54.

Uti derom utfärdad allmän kungörelse uppgifver Kongl. Maj:ts befallningshafvande dem, som till ledamöter i pröfningsnämnden blifvit utsedde, samt underrättar länets invånare om tid och ställe för nämndens sammanträde; och bör ett exemplar af denna kungörelse *jemte en förteckning öfver de inkomna besvärsskrifterna med kortfattad uppgift öfver de i besvären gjorda yrkanden* hvarje ledamot af nämnden så fort ske kan före *pröfningsnämndens sammanträde* genom Kongl. Maj:ts befallningshafvandes försorg tillsändas.

Ang. ändring i §§ 51, 54 och 65 i befallningsförordningen.
(Forts.)

§ 65.

Mom. 1. Till ersättning åt ordförandena i bevillningsberedningarne för deras arbete med sjelfva beredningen, till arfvoden åt kronans ombud vid taxeringsnämnd i stad och för protokollsföringen samt andra anteckningar under pröfningsnämndens sammankomster, till kostnad för tryckning eller utskrift af förteckningar öfver de till pröfningsnämnden inkomna besvärsskrifter, äfvensom till vedergällning för det i samband med taxeringsförrättningarne för öfrigt lemnade biträde af städernas tjenstemän eller andra personer, som icke ega att vid samma förrättningar beräkna rese- och traktamentsersättning, må hvarje pröfningsnämnd, med undantag af Stockholms stad, för hvilken nedanstående särskilda stadgande gäller, använda och fördela högst ett belopp, motsvarande tre procent af de första 100,000 kronor, hvartill länets hela bevillningssumma efter denna förordning för året uppgår, två procent af derpå följande 50,000 kronor och en procent af allt hvad bevillningssumman öfverstiger 150,000 kronor; dock får, om än denna bevillningssumma sedermera skulle visa sig öfverstiga dess af pröfningsnämnden beräknade belopp, hvarken någon ytterligare kostnadsersättning eller vedergällning än den då beviljade för samma år utdelas, eller ett sådant öfverskott tagas i beräkning vid bestämmande af enahanda ersättning och vedergällning under ett följande år; börande vid de särskilda ersättningarnes bestämmande afseende fästas på för uppdragets utförande erforderlig skicklighet, tid och arbete. Landsstatstjensteman, som i och för tjänsten är skyldig att närvara vid taxeringsförrättning, eger icke att därför åtnjuta arvode af bevillningen.

Denna hemställan hade *Första Kammar*en bifallit, hvaremot *Andra Kammar*en till utskottet återförvisat ifrågavarande punkt.

Med anledning af hvad sålunda i ärendet förekommit hemstälde, i nu föreliggande memorial, utskottet till *Andra Kammar*en:

att kammar

en ville fatta beslut rörande utskottets hemställan i första punkten af utskottets betänkande, n:o 6, angående vissa delar af allmänna bevillningen.

Ang. ändring i Sedan såväl denna hemställan som utskottets hemställan i 1:a
 §§ 51, 54 och punkten af betänkandet n:o 6 blifvit upplästa, anförde
 65 i bevil-
 lingsförord-
 ningen.

(Forts.)

Herr Themptander: Då denna fråga förra gången behandlades i kammaren, var det en granne till mig på denna bänk, som fäste uppmärksamheten på en oegentlighet i förslaget, i följd hvaraf dessa nya bestämmelser icke skulle vara fullt passande för förhållandena i Stockholms stad. Jag har sedermera kommit att egna en närmare granskning åt detta förslag och dervid i detsamma funnit en bestämmelse, som jag anser vara ännu mindre passande för landsbygden.

Om herrarne behaga läsa § 54, så finna herrarne, att den förteckning, som deri omnämnes, och hvilken är den nyhet, hvarom här är fråga, att — säger jag — denna förteckning skall jemte kungörelsen eller, såsom det i författningsförslaget uttryckes, kungörelsen jemte denna förteckning genom Konungens befallningshafvandes försorg tillsändas ledamöterna i pröfningsnämnden. Nu vill jag erinra, huru det härvidlag går till. När från taxeringsnämnderna förslag till ledamöter i pröfningsnämnden inkommit, verkställer Konungens befallningshafvande sitt val bland de sålunda föreslagne, utsätter tid för pröfningsnämndens sammanträde samt utfärdar kungörelse derom, och denna kungörelse sändes genast till de utsedda ledamöterna i pröfningsnämnden, hvilka naturligtvis böra i tid underrättas om det uppdrag, de erhållit, för att kunna göra sig lediga. Vi veta, att pröfningsnämndens sammanträden påkalla ledamöternas närvaro i länsresidensstaden i åtskilliga dagar. De måste således i tid erhålla underrättelse härom genom att få kungörelsen sig tillsänd. Nu har utskottet föreslagit, att en förteckning eller ett slags föredragningslista skulle upprättas öfver de ärenden, som skulle förekomma hos pröfningsnämnden. Denna lista kan emellertid icke upprättas förr än efter besvärstidens utgång, ty den skall omfatta icke endast en förteckning på ärendena, utan äfven en kortfattad uppgift öfver hvad klagandena yrkat. Det åtgår således några dagar efter besvärstidens utgång, innan denna förteckning kan blifva upprättad, och sedermera skall den tryckas och kringvändas till pröfningsnämndens ledamöter, men detta oaktadt heter det i förslaget, att jemte kungörelsen en förteckning öfver de inkomna besvärsskrifterna skall »så fort ske kan» för pröfningsnämndens sammanträde genom Konungens befallningshafvandes försorg tillsändas nämndens ledamöter.

Deraf skulle följa, att kallelsen till pröfningsnämndens sammanträde icke komme att blifva delgifven många af ledamöterna förr än i lyckligaste fall tre à fyra dagar före nämnda sammanträde, och jag är öfvertygad, att i län med större utsträckning och mindre tillfredsställande postkommunikationer komme denna kallelse ledamöterna till del först en à två dagar, inuan de skola infinna sig i residensstaden för att utföra sitt uppdrag.

Nu kan väl sägas, att den kungörelse, som Konungens befallnings-

hafvande utfärddar, ju blir tidigare uppläst i kyrkorna. Det är sant, men erfarenheten visar, att ett sådant sätt att kalla icke är tillfyllestgörande, utan Konungens befallningshafvande måste alltid se till att genom direkta kallelser få in de personer, som skola inställa sig för att fullgöra så beskaffadt uppdrag. Att låta denna kallelse komma fram så sent, som här är i fråga, är emellertid opraktiskt. Det har uppenbarligen kommit att förbises inom bevillningsutskottet, att denna kungörelse vore en kallelse till pröfningsnämndens ledamöter, och utskottet har därför trott, att kungörelsen och detta delgifvande af föredragningslistan kunde slås tillsammans, och båda dessa tillkännagifvanden på en gång expedieras. Men klart är, att kallelsen måste komma ledamöterna till del vida tidigare. Jag vågar hemställa till de ledamöter af denna kammare, som pläga tjenstgöra såsom ledamöter i pröfningsnämnden, om de anse sig verkligt betjenta med att i en så sen timme få del af sjelfva kallelsen.

Ang. ändring i §§ 51, 54 och 65 i bevillningsförordningen.

(Forts.)

På detta skäl anser jag mig böra yrka afslag å det föreliggande förslaget. Icke är den här föreslagna ändringen, mot hvilken jag för öfrigt icke har något att erinra, af den vigt, att man icke kan vänta ett år, då man kan få ett förslag från utskottet, att kungörelsen skall skickas omedelbart efter utfärdandet, och sedermera, så fort ske kan, förteckningen eller föredragningslistan utsändas.

Jag yrkar alltså afslag å utskottets förslag.

Herr Johansson i Noraskog: Den föregående ärade talaren har fullt rätt, om man måste tänka sig, att länsstyrelserna ovilkorligen skulle skicka förteckningen och kungörelsen på samma gång. Men jag vet icke något hinder i förslaget för att Konungens befallningshafvande sänder först kungörelsen, så fort den blifvit utfärdad, och sedermera förteckningen till de särskilda ledamöterna i nämnden. Så pass mycket skall jag dock medgifva, att det varit lyckligare, om utskottet i stället för ordet »jemte» hade begagnat ordet »samt», ty då hade ingen tvetydighet funnits derom, att Konungens befallningshafvande kunde först skicka kungörelsen och sedermera föredragningslistan.

För min del har jag dock icke mycket emot att förslaget afslås, och det af det skäl, att man då kunde få en ändring i 65 § mom. 1 och 3 med afseende å bevillningsprocenten, så att icke stadgandena derom må kunna gifva anledning till något slöseri. Jag skall därför icke göra något yrkande, men jag har dock ansett mig böra nämna detta.

Vidare anfördes icke. Herr talmannen gaf propositioner först på bifall till utskottets i första punkten af betänkandet n:o 6 gjorda hemställan och derefter på afslag å samma hemställan; och fann herr talmannen den senare propositionen vara besvarad med öfvervägande

ja. Votering blef likväl begärd, i följd hvaraf nu uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som afslår bevillningsutskottets hemställan i 1:sta punkten af betänkandet n:o 6, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets oförmälda hemställan.

Omröstningen försiggick i vanlig ordning och visade 106 ja mot 104 nej; och hade kammaren alltså fattat sitt beslut i enlighet med ja-propositionens innehåll.

§ 7.

*Om frihet för
vissa frälse-
rättegifvare
från tilläggs-
bevillning.*

Till kammarens afgörande förelåg vidare bevillningsutskottets betänkande n:o 9, i anledning af väckt motion om frihet för vissa frälserättegifvare från tilläggsbevillning.

Motionären, herr *J. A. Sjö*, hade i sin berörda motion, n:o 73, inom Andra Kammaren föreslagit: »att de egare af hemman, som utgöra sådana frälseräntor, som icke äro af den natur, att de blifvit eller nu kunna blifva till statsverket inlösta enligt kongl. förordningen af den 11 september 1885, må, så länge som de oafkortadt nödgas betala ifrågavarande räntor, varda från all tilläggsbevillning å sina hemman befriade»; men hemställde utskottet, att motionen måtte af Riksdagen lemnas utan afseende.

Efter föredragning af ärendet anförde:

Herr *Sjö*: Såsom herrarne torde finna, har utskottet i år använt samma motivering för afslag å min motion, som förlidet års bevillningsutskott använde, då en liknande motion förelåg. Denna motiveering för sitt afstyrkande har utskottet hemtat från instruktionen för taxeringsmyndigheterna. Det säger, att bevillningsutskottet vid sistlidet års riksdag anförde, att den framställning, som då framkom, »syntes bero på ett förbiseende af att fastighet, från hvilken frälseränta utgår, uppskattas med afdrag af frälseräntans kapitaliserade värde. Derfor heter det ock i § 1 af instruktionen för taxeringsmyndigheterna», säger utskottet, »att, då frälseränta förenats med eganderätten till den jord, hvaraf sådan ränta dittills utgått, fastighetens värde vid derefter skeende uppskattning skall ökas med ett belopp,

motsvarande räntans kapitalvärde, beräknadt efter fem procent». Med denna motivering har likväl utskottet icke kunnat bestrida rigtigheten af påståendet, att frälseräntegifvarne få utgöra dubbel bevillning, på sätt jag i min motion angifvit. Nej, visst icke; det hafva de icke gjort. Derpå fortsätter utskottet: »den omständigheten, att en fastighetsegare eller fastighetsinnehafvare är förpligtad att utgöra en frälseränta, synes alltså icke innebära något som helst skäl att befria honom från utgörande af tilläggsbevillningen». Jo, det gör det verkligen enligt min tanke. Ty, sasom herrarne behagade erinra sig, voro de, som erlade grundskatter och skattefrälseräntor under den tid, då dessa oafkortade utgingo, ja, till och med då de fått 30 % afskrifna, befriade från tilläggsbevillning. Sedan har ju genom 1885 och 1892 årens riksdagsbeslut de å viss jord hvilande grundskatter, skattefrälseräntor och indelningsverk blifvit afskrifna, och den jord, som hade dessa onera, från dem på sätt och vis blifvit befriad, men en sådan förmån har icke kommit egarne af hemman, som utgöra frälse-skatte-äntor, till del. Rättvisa har således blifvit skipad i ett hänseende, men icke i ett annat, nemligen i afseende på det förhållande, som jag i min motion påpekat, eller att frälseräntegifvarne få icke allenast betala frälseräntan, utan äfven dubbla bevillningen. En sådan oegentlighet, för att icke säga orättvisa, är enligt mitt förmenande minst sagt obillig. När jag då vet, huru förhållandet är, har jag för den skull icke kunnat annat än framkomma med mitt förslag, och jag har gjort det i den förhoppning, att herrarne skulle behjerta deras ställning, som icke fått någon afskrifning, men likväl fått dubbel bevillning, helst då dertill kommer, att i folkmedvetandet ingått den öfvertygelsen, att dessa frälseräntor äro lika berättigade till afskrifning som någonsin grundskatter, skattefrälseräntor och indelningsverk. Det var först vid tillämpningen af den kongl. förordningen af den 11 september 1885, som man framkom med påståendet, att dessa frälse-skatte-äntor icke skulle vara berättigade till afskrifning. Jag tror, att om herrarne ville göra sig besvär med att gå upp i kammararkivet och göra undersökningar i jordeböckerna, så skulle herrarne finna, att det icke är så väl bestäldt med anteckningarna i dessa böcker. Atminstone tyckes det hafva ingått i det allmänna medvetandet, att det är en orättvisa, att en och annan person icke skall få någon skattelindring, då hans grannar fått sådan.

Sedan jag nu anfört dessa mina skäl för ett bifall till min motion, tillåter jag mig att på det innerligaste och ödmjukaste bedja herrarne behjerta deras ställning, som äro i den belägenhet, att de icke alls fått någon skattelindring. Man talar i våra dagar icke allenast inom Riksdagen, utan öfver hela vårt land så mycket om att man skall söka göra det så behagligt och beqvämt som möjligt för de mindre jordbrukarne, att man skall fästa dem, som man säger, vid den egna torfvan, så att de få afsmak för emigrationen och kunna få en fristad i det egna fäderneslandet. Men, mine herrar, vill man göra allvar af

Om frihet för vissa frälseräntegifvare från tilläggsbevillning.

(Forts.)

Om frihet för
vissa frälse-
rättegifvare
från tilläggs-
bevillning.
(Forts.)

sådant tal, vill man göra allvar af förslaget att upplåta jord åt mindre bemedlade, vill man, säger jag, göra allvar af dessa och dylika välvilliga uttalanden, då bör man också bevisa det i handling genom att vara med om att aflyfta sekelgamla orättvisor och icke pålägga nya. Jag ber ännu en gång kammaren ödmjukt och innerligt att bifalla min motion. På samma gång skall jag be att få säga, att jag icke är innehafvare af några sådana räntor, som här åsyftas, så att det icke är för egen del jag framkommit med mitt förslag, utan allenast därför, att jag vet, att det öfver hela riket finnes personer, som hafva sådana räntor, och därför att jag behjertar deras ställning.

Jag yrkar afslag i utskottets förslag och bifall till min motion.

Häruti instämde Herrar *Andersson* i Löfhult, *Jönsson* i Mårarp, *Petersson* i Dänningelanda, *Haxén* och *Larsson* i Berga.

Herr Bokström yttrade: Den ärade motionären har i sitt anförande anmärkt mot utskottets utlåtande, att det använt samma motivering i år som vid ett föregående tillfälle. Jag anser mig derpå endast behöfva svara, att utskottet icke tyckes hafva saknat anledning dertill, då Riksdagen vid nämnda tillfälle godkänt denna motivering.

Motionären yttrade också, att det hufvudsakliga skälet dertill, att utskottet icke kunnat tillstyrka bifall till hans motion, varit det, att enligt instruktionen för taxeringsmyndigheterna skall särskildt afseende fästas vid beloppet af den frälseränta, som är egendomen åsatt. Är taxeringen i öfverensstämmelse härmed riktigt gjord, så är icke något taxeringsvärde åsatt för den del af fastighetens värde, som motsvarar frälseräntans kapital. Men är derä icke något taxeringsvärde åsatt, så är icke heller beträffande denna del af fastighetens värde någon bevillning påförd och således icke heller någon tilläggsbevillning. Om Riksdagen vill komma dessa frälserättegifvare, om hvilka motionären talar, till hjälp, så får det väl ske på någon annan väg, än den han föreslagit. Jag skall därför anhålla om bifall till utskottets hemställan.

Herr Sjö: Den föregående talaren yttrade, att om man skulle hjälpa frälsekatte-*rättegifvarne*, så borde detta ske »på en annan väg», än den motionären föreslagit. Då han emellertid icke gjorde någon antydning om i hvilken riktning man borde gå, kan jag icke finna annat, än att hans skäl för uppskof var de obotfärdiges förhinder. Är saken rättvis, bör man väl också bifalla den.

Jag ber att få omnämna, att jag för något öfver ett år sedan var uppe i kammarkollegium och gjorde mig underrättad om hvilka hemman i den ort jag tillhör som äro frälsekatte, och hvilka som äro skattefrälse. Jag fick då af registratorn derstädes upplysning derom, att ett hemman, som annars står såsom frälsekatte och således icke är berättigadt till afskrifning, enligt jordeböckerna likväl vore berätti-

gadt till afskrifning. Jag nämnde detta för räntegifvaren, och han gick in med ansökan om afskrifning. Men ehuru jag sålunda i kammarkollegium fick den upplysning, att hemmanet vore berättigadt till afskrifning, resolverades likväl på denna ansökan, att hemmanet *icke* var till afskrifning berättigadt. Då sådana oegentligheter kunna förekomma i jordeböckerna, och då jag nu ej begär mera, än att frälseskatteräntegifvare skall blifva befriad från tilläggsbevillning, tycker jag att herrarne böra kunna bifalla detta. Jag begär endast och allenast, att den lilla rättighet, som grundskattegifvarne hade, innan de fingo sin afskrifning, måtte beviljas dessa frälseskatteräntegifvare. Jag är förvissad, att herrarne inse, att, om frälseskatteräntegifvarne befrias från tilläggsbevillning, denna lilla eftergift icke spelar den ringaste roll för statskassan. Det är endast en gärd af rättvisa mot dessa menniskor. Ty om man ser på dem, som med dessa räntegifvare äro likställda, så ha de fått afskrifning, men dessa räntegifvare, hvarom nu är fråga, få icke endast utgifva sina räntor, utan de få äfven betala en dubbel och, jag vågar påstå det, gent emot deras grannar, orättvis bevillning.

Om frihet för vissa frälsesräntegifvare från tilläggsbevillning.

(Forts.)

Jag yrkar fortfarande bifall till motionen.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad, samt propositioner af herr talmannen gifvits ä hvardera af de gjorda yrkandena, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 8.

Föredrogs och lades till handlingarna lagutskottets memorial, n:o 30, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut med föranledande af utskottets hemställan i dess utlåtande n:o 11 öfver väckta motioner om ändrade bestämmelser rörande den kommunala rösträtten på landet.

§ 9.

Skedde föredragning af Andra Kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande n:o 7, angående ifrågasatt skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om företagande af en allmän undersökning af de sanitära förhållandena vid fattigvårdsanstalterna i riket.

Ang. ifrågasatt undersökning af de sanitära förhållandena vid fattigvårdsanstalterna i riket.

I motion, n:o 85, inom Andra Kammaren hade herr *A. Hahn* föreslagit:

»att Riksdagen i skrifvelse till Kongl. Maj:t ville anhålla, det Kongl. Maj:t måtte uppdraga åt sine befallningshafvande att låta genom förste provinsialläkaren anställa en allmän undersökning af de sanitära förhållandena vid fattigvårdsanstalterna i rikets alla kommuner med särskild hänsyn till beskaffenheten af hvad som i de särskilda kommunerna bestås understödstagarne af föda, kläder, bostad och sjuk-

Ang. ifrågasatt
undersökning
af de sanitära
förhållandena
vid fattigvårds-
anstalterna i
riket.

(Forts.)

vård, samt till Riksdagen göra den framställning, som kan föranledas af ifrågavarande undersökningars resultat; och hemställde utskottet om bifall till motionen på det sätt: »att kammaren för sin del beslutar, att Riksdagen i skrifvelse till Konungen anhåller, det Konungen måtte uppdraga åt sina befallningshafvande att — der så erfordras, efter förste provinsialläkarnes hörande — inkomma med yttranden, huruvida några svårare missförhållanden äro rådande vid fattigvårdsanstalterna i de respektive länen med hänsyn till beskaffenheten af hvad som i de särskilda kommunerna består understödstagarne af föda, kläder, bostad och sjukvård.»

Emot denna utskottets hemställan hade reservation afgifvits af herrar *Eliasson*, *Lind* i Gerum och *Persson* i Killebäckstorp, hvilka ansett, att motionen icke borde till någon kammarens åtgärd föranleda.

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, anförde:

Herr *Eliasson*: Herr talman, mine herrar! Efter hvad som synes af betänkanDET, har jag jemte två andra af utskottets ledamöter anmält reservation emot det slut, hvartill utskottet kommit. Det är i anledning deraf och på skäl, hvilka i reservationen omnämnts, som jag nu tillåter mig yrka afslag å utskottets och motionärens förslag.

Det skall sägas, att i utskottets betänkande icke ifrågasättas några åtgärder i andra fall, än der svårare missförhållanden äro rådande. Tänker man då på att Konungens befallningshafvande får *ett nytt åliggande*, hvilket ju obestriddigen med utskottets förslag åsyftas, så är ju på samma gång landshöfdingeembetet för fullgörande deraf skyldigt att vidtaga *några nya åtgärder* för att vinna tillförlitlig upplysning härutinnan. För min del kan jag icke fatta, huru och på hvad sätt Konungens befallningshafvande skall få säker och i utskottets förslag åsyftad underrättelse utan en af förste provinsialläkaren anställd allmän undersökning. I motiveringen förekommer visserligen en antydning om att Konungens befallningshafvande kan få upplysning genom underordnad kronobetjening; men i så fall bör det kunna anses lika praktiskt och lika verksamt att vidtaga direkta åtgärder för rättelse utan att anlita förste provinsialläkaren med undersökning och utau att besvara Kongl. Maj:t. Huru jag än ser saken, så förefaller det mig åtminstone, att en allmän undersökning af förste provinsialläkaren *det är målet*.

Jag har äfven hört sägas, att en undersökning af förste provinsialläkare skulle kunna göras snart sagdt för intet. Det må ursäktas mig, att jag i så fall är en tviflare. Folkskoleinspektionen kostade staten 1892 öfver 85,000 kronor. Denna summa torde bli mångdubbelt större för en grundlig och omfattande fattigvårdsinspektion, om man besinnar, att samtliga fattigunderstödsdagare i antal öfverstiga 248,000.

Jag måste bekänna, det jag icke har förmåga att fatta, huruvida det kan vara möjligt utreda, om några svårare missförhållanden äro råddande vid fattigvårdsanstalterna i de respektive länen med hänsyn till beskaffenheten af hvad som i de särskilda kommunerna bestås *undersökning af de sanitära förhållandena vid fattigvårdsanstalterna i riket.* *undersökning af de sanitära förhållandena vid fattigvårdsanstalterna i riket.* *(Forts.)*

undersökning af de sanitära förhållandena vid fattigvårdsanstalterna i riket.

stödstagarne af föda, kläder, bostad och sjukvård, utan att en undersökning sker för alla. Och då jag är så enfaldig, att jag icke begriper, det med understödstagarne i de särskilda kommunerna kan förstås ett fåtal af dem, eller endast de som uppehållas i fattiggårdar, fattighus och mindre fattigstugor, så må det förlåtas mig, om jag tror, att den åtgärd utskottet föreslagit är med stora statsutgifter förenad.

Det har af motionären framhållits resultaten af de i Örebro län genom förste provinsialläkaren verkställda undersökningar, och det har ansetts, att svårare missförhållanden dervid uppdagats. För min del tror jag det dock vara nödigt att uppmärksamma förste provinsialläkarens der visade benägenhet att klandra. Hvad kan eller bör det sägas annat om de berättelser, som motionären åberopat, der det heter: att kött icke ingår i hjonens föda; — att sängfiltarne voro lappade; — att gardiner saknades; — att köksträdgård, blomstertäppa eller någon annan anordning för yttre trefnad icke fans; — att rum hade otillräcklig ventilation; — att kärl som begagnades hade ett oapptilligt utseende, ehuru de för öfrigt voro ordentligt rengjorda; — att dricksvattnet var dåligt etc. etc. I förste provinsialläkarens berättelse förekommer äfven en jemförande tabell öfver utspisningsstaten; men ser man närmare på berättelserna, så grundas nämnda tabell i mer än ett fall på uppgifter, som lemnats af fattighjonen; — och det anser motionären tillräckligt bevisande.

Reservanterna kunna klandras därför, att de icke lyses någon känsla för den lidande menskligheten. För min egen del får jag bekänna, att äfven människokärlek varit bestämmande för mitt handlings-sätt. Jag har tänkt på dem, som erhålla ett knappt fattigunderstöd; men jag har ock tänkt på de fattige jordbrukare och andra, som äro skyldige att deltaga i fattigunderhållet. Jag har tänkt på de fattighjon, som i yngre dagar utan besinning onödigt, som man säger, stormat på helsan och derigenom ådragit sig sjukdomar; på dem, som i lyx och öfverflöd eller genom vidriga och brottsliga handlingar eller på annat sätt sjelfve beredt sig ett elände; men jag har äfven tänkt på dem, som genom arbetsamhet och försakelser sträfva sig fram utan att anlita fattigvården. Jag har tänkt på följderna af en förändring efter motionärens smak. Men hvad jag icke tänkt på, det är att bli popularitetjägare, ty dertill är jag för gammal.

Såväl motionen som utskottets förslag afser endast fattigvården i länen och således icke Stockholms stad. Jag kan nemligen icke tro, att Stockholms stad skall räknas såsom län. Detta tyckes förutsätta, att här i Stockholm allt skulle vara väl beställt, och det kan ju hända att så är, fastän min öfvertygelse blifvit en helt annan. Hvad som dock förefaller mig något inkonseqvent, det är att för landsbygden och

Ang. ifrågasatt undersökning af de sanitära förhållandena vid fattigvårdsanstaltarna i riket. dess städer det skall i fattigvårdshänseende behöfvas strängare föreskrifter och kontroller än här. Klagan öfver nöd med bön om hjälp förekommer tidt och ofta i tidningarna, och bettlare äro icke heller här sällsynta. Det kan under sådana förhållanden ej annat än förundra mig, att undantag skall göras och detta för Stockholm.

(Forts.) Af hvad nu och förut i reservationen anförts följer, att jag icke kan annat än yrka afslag.

Herr *Petersson* i Boestad instämde häruti.

Herr *Hahn*: Jag skall icke försöka att besvara de anmärkningar, som af reservanterna gjorts mot förevarande förslag. Då man, såsom reservanterna, ej vill åtgöra något i den sak, hvarom nu är fråga, kan man nog framdraga skäl, bakom hvilka man kan gömma sig, och jag tager för gifvet, att, om man än lyckas vederlägga dessa skäl, reservanterna ändå säga nej till min motion.

Jag skall därför inskränka mig till att, på det hjertligaste och varmaste, tacka utskottets majoritet därför, att den visat en så pass stor människovänlighet, att den icke helt och hållet afstyrkt motionen, utan fattat ett beslut, som åtminstone går i den riktning motionen afser. Jag skall vara ännu mera tacksam, om Andra Kammaren godkänner detta utskottets beslut. Ett sådant godkännande anser jag mig i sjelfva verket berättigad att vänta af Andra Kammaren. Ty hvad jag i år i min motion begärt är så litet, att man icke gerna bör kunna göra någon anmärkning deremot. Förlidet är begärde jag en årlig inspektion af fattigvårdsanstalterna i rikets alla kommuner. I år deremot begär jag endast en tillfällig undersökning, som kan fördelas på många år, och kostnaden härför behöfver då icke blifva af den beskaffenhet, att man der till behöfver taga så mycken hänsyn. Jag har hört efter i Örebro län, der man undersökt fattigvårdsanstalterna i sex kommuner, och jag har fått den upplysning, att kostnaden härför uppginge till omkring 10 kronor på hvarje kommun. Om man nu endast skulle förfara, såsom utskottet ansett lämpligt, eller att blott inspektera, der några svårare missförhållanden vid fattigvårdsanstalterna misstänkas vara rådande, då komme kostnaden att blifva ännu mindre. Jag vill hoppas, att på de flesta ställen i vårt land det är väl bestämdt med fattigvården, så att kostnaden för inspektionen deraf således kommer att blifva ganska ringa.

Jag beklagar, om något större flertal af Andra Kammarens ledamöter ha samma uppfattning som den föregående talaren eller att, om man kommer fram med en sådan motion som den nu förevarande för att söka drifva igenom en förändring i förhållanden, som äro rent af rättsvidriga, man då bör tillvitas sådana ord, som att man är »popularitetsjägare». Ordet var naturligtvis rigtadt mot mig, ty ingen vill väl rigta det mot den föregående talaren. Jag ber emellertid nu att få förklara, att, om, såsom jag tager för gifvet, motionen faller i år,

jag skall göra allt, hvad på mig ankommer, för att till nästa år motionen skall upptagas af någon framstående kammarledamot, hvilken bättre än jag är i stånd att genomdrifva frågan. Ty jag försäkrar, att skälet, hvarför jag framkommit med motionen, endast är, att jag vill försöka åstadkomma en förbättring i åtskilliga missförhållanden inom fattigvården — det är verkligen i flera fall illa bestäldt med vårt fattigvårdsväsen — och icke vare sig för att derigenom jaga efter popularitet eller ens för att hafva hedern af att i Riksdagen hafva genomdrifvit en sådan motion som min nu förevarande. *En* orsak, hvarför jag ifrar för denna fråga, är, att jag sjelf på nära håll sett fattigdomen och vet huru det kännes att vara fattig.

Ang. ifrågasatt undersökning af de sanitära förhållandena vid fattigvårdsanstalterna i riket.

(Forts.)

Jag skall, såsom sagdt, icke försöka att bemöta de anmärkningar, som af reservanterna gjorts, utan jag bönfaller endast i de fattiges namn, att herrarne icke måtte afslå min motion. Åtgöres icke något nu i min motions syfte, måste det göras något till ett annat år, ty det är aldeles rättsvidrigt, att det förblifver såsom det nu är.

Reservanterna säga på ett ställe, att det är lika svårt att hindra öfverträdelser i fattigvårdshänseenden som i afseende på våra andra lagar. Ja, det är mycket värre här, därför att det finnes inga straffbestämmelser för öfverträdelser af fattigvårdslagen. Om jag har ett husdjur, en hund eller en häst, blir jag ålagd böter, om jag icke gifver dem tillräcklig föda. Och jag visade förlidet år, att det var kommuner, hvilka härvidlag icke öfvade tillräcklig tillsyn öfver sina fattighjon. Men någon straffpåföljd för dålig behandling af deras fattighjon talar man icke om. Och jag vill icke heller drifva den satsen, att det skall vara samma straffpåföljd, då det gäller menniskor, som i afseende på våra husdjur. Det är visserligen sant, att man icke kan med full rätt jemföra sådana förhållanden som husdjurens med menniskornas, emedan ett djur icke kan klaga. Men det bör tagas i öfvervägande, att det dock kan finnas fall, då förhållandena äro nästan likställda. Det finnes nemligen en del menniskor, som äro urständsatta att klaga, enär de äro halft idioter, och dessa äro i detta hänseende nära lika med djuren. Jag ber därför och jag bönfaller, att herrarne icke må sätta sig aldeles emot saken, utan göra åtminstone *något* till dess befrämjande. Jag är nöjd, om blott kammaren icke helt och hållet afslår min motion.

Jag anhåller att få yrka bifall till utskottets betänkande.

Herr Schönbeck förklarade sig instämma med herr Hahn.

Herr Ericsson i Ransta: Herr talman, mine herrar! Jag skall be att få yrka afslag så väl på motionen som på utskottets förslag, emedan jag anser, att det icke är behöfligt att åstadkomma en sådan inspektion, som här afses. Fattigvården har under de senare åren förbättrats betydligt, och hvarken motionären eller utskottet har kunnat påvisa, att detta icke är förhållandet. En sådan inspektion, som

Ang. ifrågasatt undersökning af de sanitära förhållandena vid fattigvårdsanstalterna i riket.

(Forts.)

här är föreslagen af motionären, skulle dessutom ovilkorligen komma att förorsaka icke så ringa kostnad. Och jag tror, att följderna blifva icke så mycket i förbättringar för de fattiga, utan fast mer i trakasserier af fattigvårdsstyrelserna. Motionären har sjelf i sitt yttrande här velat medgifva, att fattigvårdsförhållandena vore i allmänhet ganska goda, och att det alltså icke vore så mycket att dervid anmärka. Så fattade åtminstone jag hans yttrande. Men i slutet af sitt yttrande talade han om att förhållandena vore »rättsvidriga», och ville rent af påstå, att de fattiga hade det mycket sämre än djuren. Det vore beklagligt, om någonstädes det möjligen kunde finnas sådana förhållanden. Men jag tror icke, att Riksdagen bör stifta nya lagar för undantagsfall, så mycket mera som det här är alldeles onödigt. Ty Konungens befallningshafvande har redan nu icke blott rättighet, utan äfven skyldighet att öfvervaka fattigvårdsförhållandena och vidtaga sådana åtgärder, som kunna vara nödvändiga. Om nu skulle förekomma dylika svårare fall, som motionären i sitt yttrande anförde, och dessa icke afhjelpas, då anser jag, att Konungens befallningshafvande icke uppfyller den skyldighet, som han har, att tillse, att ändringar och förbättringar, som äro nödiga i detta fall, vidtagas. § 40 af nu gällande fattigvårdsförordning häntyder härpå.

Jag skall för öfrigt icke upptaga kammarens tid med att anföra några vidare skäl för mitt afslagsyrkande. Jag skall blott be att få hänvisa till utskottets motivering, hvaraf tydligen framgår, att hela inspektionen är onödig. Och jag kan icke förstå, huru utskottet kunnat komma till det slut, som innehålles i klämman, på grund af den motivering, som föregår.

Slutligen ber jag att få instämma i hvad reservanternas i sin motivering hafva framhållit. Jag tror, att, om man med uppmärksamhet genomläser den, man der skall finna tillräckliga skäl för mitt yrkande om afslag å så väl motionen som utskottets förslag.

Herr Bergström: Herr talman! Den reservation, som den förste talaren undertecknat och som han här åberopat, begynner med en vidräkning med den statistik rörande fattigvården, som utskottet anført i sitt utlåtande. Resultatet af reservanternas användande af statistiken återfinnes på sid. 11 och är detta, att enligt deras mening denna statistik »oförtydbart gifver till känna en stadigt fortgående och icke ringa förbättring af vårt lands fattigvård.» Om man då ser på resultatet af utskottets behandling af de statistiska siffrorna, sådant det återgifves på sid. 5, så är det detta, att »i allmänhet och öfver hufvud taget en ganska betydlig förbättring i vårt lands fattigvårdsväsen egt och allt fortfarande eger rum». Dessa resultat äro hvarandra så lika, att jag icke, för närvarande åtminstone, anser mig hafva skäl att upptaga och bemöta den kritik, som reservanternas anstält öfver utskottets statistik.

Med anledning af de återstående delarne af reservationen och

med anledning af hvad två föregående talare här yttrat, ber jag att med ens få fästa uppmärksamheten derpå, att i detta utskottsbetänkande icke föreslås någon allmän undersökning rörande fattigvårdsförhållandena i vårt land, icke heller någon inspektion. Den ärade motionären har i sin motion föreslagit en allmän undersökning rörande vissa förhållanden vid vår fattigvård. Utskottet deremot har endast hemställt, att Riksdagen skulle besluta att söka få utrönt, i hvad mån några svårare missförhållanden i afseende på fattigvården äro rådande i vårt land. Att sådana missförhållanden förekomma, det neka reservanterna lika litet som utskottet. Den ärade förste talaren har visserligen i dag sökt antyda, att några sådana missförhållanden *icke* skulle råda. Men om man ser på hans reservation, så gifver den något annat vid handen.

Ang. ifrågasatt undersökning af de sanitära förhållandena vid fattigvårdsanstalterna i riket.

(Forts.)

Hvad nu beträffar reservanternas hufvudskäl mot den framställning, som blifvit gjord af utskottet, så äro de, så vidt jag kunnat finna, tre. För det första påpeka reservanterna det förhållandet, att det redan finnes kontroll och tillfälle för missnöjda understödstagare att anföra klagomål. Ja, det är sant, och detta tillfälle att anföra klagomål begagnas äfven i ganska stor utsträckning. Men det finnes dock en del kategorier af understödsbehöfvande i vårt land, hvilka icke äro i tillfälle att klaga, och det är de minderåriga, de orkeslösa och de sinnessjuka. Det är *dem* utskottet framför allt tänkt på vid den framställning, som här skett.

Reservanterna anföra vidare ett annat skäl, nemligen att det skulle vara »lindrigast sagdt ogrannlaga» af Riksdagen att ingå till Kongl. Maj:t med en dylik skrifvelse, lindrigast sagdt ogrannlaga gent emot Konungens befallningshafvande, då deras instruktion redan förpligtar dem att öfvervaka fattigvårdsförhållandena inom de respektive länen. Denna bestämmelse i instruktionen för Konungens befallningshafvande är af en mycket allmän art, det ber jag till en början att få påpeka. Och jag har hos de representanter för länsstyrelserna, som finnas i denna kammare, gjort mig förvissad, att de för ingen del dela reservanternas mening derom, att en dylik skrifvelse skulle vara på något sätt »ogrannlaga» mot Konungens befallningshafvande. Detta synes mig således icke vara något skäl för kammaren att afslå den framställning, som här föreligger.

Vidare hafva reservanterna framhållit, att ett beslut sådant som det här föreliggande skulle kunna leda dertill, att den enskilda offervilligheten till de fattigas hjälp skulle förminska i vårt land. Jag ber att gent emot detta skäl få framhålla, att meningen med en god fattigvård i ett land väl bland annat är att söka ordna och leda den enskilda hjälpen, så att den träffar der den *bör* träffa. Atskilliga af Riksdagens ledamöter ha just i dessa dagar gjort en mindre behaglig erfarenhet af huru en dylik enskild hjälp kan träffa på orätt ställe. Det finnes ju ett sällskap här, som heter »Lindra Nöden», hvilket hem-

Ang. ifrågasatt undersökning af de sanitära förhållandena vid fattigvårdsanstalterna i riket. sökt flere riksdagsmän och förmått dem att bidraga till en dylik enskild hjälp, som utan tvifvel varit mindre på sin plats.

Ett motskäl, som kommit något i skymundan i denna reservation, är kostnadsfrågan. Men denna fråga har deremot i den förste talarens yttrande återvunnit sin gamla plats, den plats som den ursprungligen hade vid behandlingen i utskottet. Der utgjorde den i början själfva hufvudskälet för motståndet. Det anfördes nemligen, att det skulle blifva en så stor kostnad för statskassan, om man skulle anställa en dylik undersökning. Men märk väl, att detta yttrades icke om den undersökning, som utskottet förordat, utan då man ännu öfverlade om möjligheten att företaga en dylik allmän undersökning, som motionären föreslagit. För en sådan undersökning beräknades kostnaden just från det håll, hvarifrån reservationen kommit, uppgå till 50,000 kronor. Men det är nu här *icke* fråga om en dylik allmän undersökning genom förste provinsialläkarne, utan blott om att i *särskilda fall* anlita förste provinsialläkarne för att utröna, hurudana förhållandena äro vid vissa fattigvårdsanstalter. Och då förfaller detta hufvudskäl, som är baserad på kostnaden.

Den siste ärade talaren framhöll, att om man beslöte i enlighet med utskottets förslag, skulle detta hafva en del mindre gynsamma följder, leda till trakasserier m. m. för kommuner och fattigvårdsstyrelser. Men jag vill fästa uppmärksamheten på att det också är en annan del af motionärens yrkande, som af utskottet har bortskurits, den del nemligen, hvori motionären begär, att Riksdagen skulle anhålla hos Kongl. Maj:t, att det skulle komma ett förslag till Riksdagen på grund af denna undersökning. Det är just för att icke Riksdagen och icke heller Kongl. Maj:t skulle på något sätt bindas, som utskottet strök bort detta och endast och allenast hemställde, att kammaren för sin del beslutar, att Riksdagen i skrifvelse till Konungen anhåller, det Konungen måtte uppdraga åt sina befallningshafvande att — der så erfordras, efter förste provinsialläkarnes hörande — inkomma med yttranden, huruvida några svårare missförhållanden äro rådande etc. Det är då omöjligt att kunna tala om några gifna följder af detta beslut. Det ligger alldeles i Riksdagens hand att framdeles besluta rörande desamma.

Under sådana förhållanden synes det mig, att Riksdagen icke bör hafva några verkliga skäl att i detta fall säga nej. I följd sade Riksdagen nej, då det var fråga om en fast ordnad inspektion genom anställande af inspektörer; Riksdagen sade också nej, då det gälde en fast inspektion genom läkarne. I år säger kanske Riksdagen äfven nej, då det gäller endast en undersökning af en begränsad del af denna fråga.

Här föreligger ju endast en humanitetsfråga, och i en dylik humanitetsfråga synes det mig att, om ett så billigt yrkande, som framstälts i utskottets betänkande, verkligen skall slås ihjel af Riksdagen,

denna kammares medlemmar böra åt medkammaren afstå äran att för- rätta det värfvet.

Herr talman, jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Med herr Bergström förenade sig herrar *Zotterman, Aulin, Ericsson* i Väsby, *Falk* och *Eklundh* från Lund.

Ang. ifrågasatt undersökning af de sanitära förhållandena vid fattigvårdsanstalterna i riket.

(Forts.)

Herr Amnéus yttrade: Herr talman! Jag är i väsentlig del förekommen af den näst föregående talaren, men, eftersom jag har deltagit i utskottsarbetet, ber jag att få yttra några ord såsom tillägg till hans anförande.

Då reservanterna sjelfve på sidan 11 erkänna, »att fall af bristande eller otillräcklig fattigvård kunna förekomma», och finna detta »i hög grad beklagligt», skall jag icke inlåta mig på den tvistiga frågan om tillförlitligheten af vår fattigvårdsstatistik. Jag skall för min del endast anhålla att få betona, hvad motionären genom en bilaga till sin motion obestriddligen visat, eller att det i vårt land verkligen finnes fattighus, der de icke arbetande hjonen få in natura mindre än hälften af hvad som bestås fångarne i våra fängelser och i kontant en fyllnad deri af 15,04 öre i veckan; der samma slags hjon året om icke få smaka så pass enkel föda som separerad mjölk och potatis — så vidt icke nämnda kontanta anslag skulle räcka till inköp deraf — och der, enligt läkarnes utsago, »de flesta bland kommunens fattige, äfven bland de i fattighuset boende, hänvisas att fylla bristen genom arbete eller tiggeri». Jag hemställer, om det kan vara rätt att, när man märker sådant, alldeles sluta öronen till för motionärens begäran om en undersökning. Sjelf har jag varit ganska tveksam beträffande motionärens förslag, och jag kan därför icke förtänka andra, om de äfven äro det; men så som utskottet nu reducerat undersökningen, tror jag, att den icke skall blifva dyrbar eller medföra några betänkliga följder. Här är ju endast begärd en undersökning af »svårare missförhållanden», och man får icke förgäta, att, om också mången tyvärr pockar obefogadt och i onödan, det likväl finnes en del fattighjon, såsom barn, ålderstigne och sinnesslöa, hvilka icke kunna göra sina klagomål gällande, äfven om de voro aldrig så berättigade.

I fråga om den befarade »ogrannligheten» mot länsstyrelserna får jag säga, att, ehuru jag sjelf är föredragande eller ledamot i en länsstyrelse, jag dock aldrig kommit på den tanken, att det skulle ligga någon ogrannlighet i den föreslagna skrifvelsen till Kongl. Maj:t. Så öfverlupen, som en länsstyrelse är af tusentals andra ärenden, lärar väl heller icke begäras, att den skall gripa in i fattigvården annat än då den genom klagomål eller angivelse eller eljest får reda på några missförhållanden, och det är just för att man skall få veta, om missförhållanden verkligen finnas, som en undersökning vore önskvärd.

Talet om en »utsträckning af den administrativa magten» är ju

Ang. ifrågasatt undersökning af de sanitära förhållandena vid fattigvårdsanstalterna i riket.

(Forts.)

alldeles gripet ur luften. Något sådant har hvarken motionären eller utskottet begärt. Reservanterna hafva anfört lydelsen af gällande landshöfdingeinstruktion, och fjolårets utskott har visat, att förste provinsialläkarna redan nu äro berättigade att verkställa undersökning. Här är alls intet nytt ifrågasatt. Ingen förändring åsyftas af någon paragraf, vare sig i landshöfdingeinstruktionen, läkareinstruktionen eller fattigvårdslagen.

Hvad beträffar kostnaderna, böra dessa väl icke verka afskräckande, ty kronobetjeningen har icke rätt till någon ersättning för den tillsyn, som den enligt instruktion utöfvar å fattigvården, och läkarnes inspektion skulle ju inskränkas till de antagligen mindre talrika fasta anstalter, hvilka icke kunnat få rent betyg af kronobetjeningen. Så kommer talet om »de farliga konsekvenserna» af dessa undersökningar. Jag kan ej skönja några sådana. Hvarken motionären eller utskottet har begärt någon undersökning beträffande de ungefär 80 procent af hjonen, som försörjas genom utackordering eller s. k. omgång eller understöd i de enskilda hemmen, och jag föreställer mig, att litet hvar skulle finna en sådan undersökning opraktisk, för att ej säga rent af utförbar. Den ifrågasatta undersökningen skulle ju inskränkas till de ungefär 17,6 procenten af hjonen, som vårdas i de fasta anstalterna. Detta procenttal låter ju icke så mycket, men det omfattar dock 40,000 till 43,000 människor, och man får icke glömma, att bland dem äro dessa beklagansvärda, som icke hafva eget hem eller som äro så eländiga, att de ej kunna vårdas i eget hem, samt alla dessa, som en föregående talare omnämnde, åldringar, barn och sinnslöa, hvilka icke på något sätt kunna få fram sina klagomål.

Här har af en talare på vestmanlandsbänken anmärkts, att motiveringen pekar åt ett håll och klämman åt ett annat; men jag för min del tror, att, om man skall utlåta sig i en fråga, sådan som denna, det icke är så farligt, utan snarare rätt att se saken från två sidor, och utskottet har i så fall, enligt min tanke, heder af att redan på förhand hafva upptagit till bemötande sådant, som kunde tala för en motsatt åsigt.

Jag anhåller om bifall till utskottets förslag.

Herr Lasse Jönsson: Den siste talaren yttrade, att här icke föreläge något nytt och att ingen ändring vore ifrågasatt af vare sig landshöfdingeinstruktionen, läkareinstruktionen eller fattigvårdslagen, utan att frågan endast gälde att erhålla ett uttalande från kammarens sida. Jo, mine herrar, här föreligger dock något nytt. Här föreligger det märkvärdiga förhållandet, att Riksdagen skall gå in med en skrivelse till Kongl. Maj:t och anmäla: »vi hafva icke tillräcklig kontroll beträffande fattigvården genom våra myndigheter; vi begära, att Kongl. Maj:t måtte låta bättre öfvervaka de kommunala myndigheternas åtgöranden».

Då år 1862 de nu gällande kommunallagarna antogos, jublade

man öfver att de 20-åriga folkskolorna verkat så stor upplysning bland folket, att våra kommuner voro mäktiga att sjelfva styra sina angelägenheter, oberoende af det s. k. prestvälde, som förut funnits. Man jublade öfver att vårt folk då först var mäktigt att styra sig sjelft. Nu, sedan upplysningen stigit än mera, och våra folkskolor verkat i 50 år, skola vi gå in till Kongl. Maj:t och säga: nu är vårt folk af den beskaffenhet, af den hårdhertenhet, att vi nödgas bedja Kongl. Maj:t se till, att våra myndigheter fullgöra sina skyldigheter. Deri ligger klämman, sjelfva hufvudfrågan. De härvid omtalade kostnaderna äro rent af ett nonsens mot det att man skall säga, att våra administrativa myndigheter icke nu fullgöra sina skyldigheter att vaka öfver de kommunala myndigheternas åtgöranden mot de mindre bemedlade.

Ang. ifrågasatt undersökning af de sanitära förhållandena vid fattigvårdsanstalterna i riket.

(Forts.)

Men det är icke sant, att vårt folk är hjertlost. Tvärtom kan jag på grund af egen erfarenhet försäkra, att förhållandet mellan de obemedlade och de i ekonomiskt afseende bättre lottade på många ställen är så godt, att, när t. ex. de, som vistas på fattighus eller fattiggårdar under någon helg, exempelvis påsken, besöka de bättre bemedlade, de mera betraktas såsom gäster än såsom tiggare. Är det under sådana förhållanden rätt att påstå, att vårt folk är hjertlost? Men det är så med allting här: alla dömas efter som något enstaka fall kan förefinnas. För några år sedan t. ex. inträffade i ett par af våra fria sparbanker falsarier, och strax ansåg Riksdagen, att alla sparbanksstyrelser voro brottsliga, och att i hvarje sparbank kunde falsarier ega rum. Då fann man genast, att det vore af behovet påkalladt att anställa inspektörer, hvilket beslut emellertid hade till följd, att, sedan dessa inspektörer så mycket de kunde utmålade dessa sparbankers åtgörande, Kongl. Maj:t och Riksdagen voro benägna att stifta en lag för de fria sparbankerna, hvilken totaliter borttog deras frihet samt hindrade och förlamade dessa nyttiga inrättningars verksamhet, ty nu är det icke fråga om att skydda dem, som deri insatt medel, från förluster, utan endast att myndigheterna skola hafva magt att befalla öfver dessa s. k. fria inrättningar och att dessa måste lyda.

Så gick det till med sparbankerna, och så kommer det enligt min öfvertygelse att gå äfven med denna fråga; genom myndigheternas tvång minskas eller borttages intresset, och hat eller ovilja inställer sig. Nu säger man, att tillsynen skall blifva så lindrig och endast gälla ett eller annat fall, men följden blir nog den, att den ena upp-
täckten göres efter den andra, och att man mer och mer söker klämma efter de kommunala myndigheterna.

På grund af hvad jag sålunda yttrat, kan jag icke annat än yrka afslag å såväl motionen som utskottets förslag.

Häruti instämde herrar *Andersson* i Löfhult och *Persson* i Killebäckstorp.

*Ang. ifrågasatt
undersökning
af de sanitära
förhållandena
vid fattigvårds-
anstalterna i
riket.*

(Forts.)

Herr Wallbom: Herr talman, mine herrar! Efter den utredning, frågan fått genom herrar Bergströms och Amnéus' uppträdande, hade jag tänkt att endast instämna med dessa talare, men sedan de yttrat sig, har en annan talare uppträdt och påstått, att motionären och utskottet endast velat komma med något för att klämma åt fattigvårdsstyrelserna.

Icke annat än jag kunnat fatta hans yttrande, ansåg han, att det var väl bestämdt med våra fattigvårdsförhållanden och ingenting att anmärka mot desamma, men då har han också på samma gång velat protestera mot de af herr Amnéus lemnade upplysningar samt de uttalanden af t. f. förste provinsialläkaren inom Örebro län, som finnas bifogade motionen.

På landsbygden i de församlingar, der det endast finnes landtmän, tror jag nog, att fattigvården icke är så dålig, som motionären velat framhålla. Mycket värre är det i de församlingar, der det finnes stora bolag. Der har jag mig bekant, att unga förvaltare anställas, hvilka icke så väl studerat sig in i människornas lefnadsvanor, som en bonde kan göra, hvarför man, när man kommer till dem, mötes af hårdhet. Jag vet, att presterna hafva sökt att tala med dessa herrar, men det har icke ledt till lyckliga resultat. Och då man känner att så förhåller sig, anser jag, att vi icke hafva något att frukta af en undersökning. Man bör icke fatta saken så som herr Eliasson gjorde och företrädesvis tänka på dem, som lefvat för fort och för högt och därför måst anlita fattigvården. Nej, man måste framför allt tänka på dessa stackars människor, som släpat hela sitt lif och icke kunnat få något öfver till sitt uppehälle. Dem anser jag, att vi böra hjälpa, om de lida nöd.

Då jag nu för öfrigt anser, att utskottet icke framlagt något olämpligt yrkande, så tager jag mig friheten att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Nordström: Jag har icke något yrkande att göra, men då motionären låtit förstå, att motionen skall komma igen ett annat år, så tillåter jag mig hemställa, huruvida det icke då äfven vore skäl att vidtaga en undersökning för att få utrönt, huru det står till hos de skattskyldige. Den erfarenhet, som jag har från min valkrets, är nemligen sådan, att ett stort antal af de skattdragande der, nemligen egarne af mindre hemman, föra ett långt mera bekymmersamt lif än någonsin dessa fattighjon. Detta är ju en pietetsfråga? Ja, eftersom Riksdagen just i år visat en sådan pietet mot vår modernäring och mot våra landtbrukare, så kunde det ju vara mycket lämpligt att få den ifrågasatta undersökningen till stånd. Jag tror nemligen för visso, att en grundlig undersökning skulle medföra en betydlig förändring i åsigtter och att det sålunda icke skulle skada, om man finge blicka in i bostäderna hos de s. k. mindre jordbrukarne litet här och litet der och få se, huruledes dessa lefva under de största försakelser. Der-

emot har jag den erfarenheten beträffande våra fattighjon, att det i allmänhet är så väl sörjdt för dem, att de icke hafva skäligen anledning att beklaga sig. Om emellertid något undantagsfall härvid skulle förekomma, synes mig detta icke innebära tillräcklig anledning att påkalla en särskild lagstiftning.

Ang. ifrågasatt undersökning af de sanitära förhållandena vid fattigvårdsanstalterna i riket.

(Forts.)

Herr Alsterlund: Jag skulle visserligen kunna underlåta att yttra mig i denna fråga efter de anföranden, som nyss hållits af herrar Bergström och Amnéus, samt inskränka mig till att till alla delar instämma med dem; men jag har i anledning af ett yttrande af herr Lasse Jönsson ansett mig skyldig att med några ord bemöta detsamma.

Detta herr Jönssons yttrande gick ut derpå, att det med fattigvårdsväsendet vore så väl bestäldt, att icke några missförhållanden derutinnan vore rådande, ty, sade han, folkupplysningen hade under de sista tio åren verkat derhän, att kommunerna mycket väl kunde själfva sköta sin fattigvård.

I den motion, som herr Hahn afgaf vid förlidet års riksdag, påvisade han, att mycket betänkliga för att icke säga upprörande förhållanden i afseende å fattigvården förekomma på flera ställen i vårt land. Under den diskussion, som, enligt hvad herrarne torde erinra sig, med anledning af denna motion förekom i denna kammare, uppläste han skrivelser från flera trovärdiga personer, hvilka skrivelser till fullo ådagalade sanningen af de uttalanden, han i sin motion gjort. Ingen kunde då och ingen har heller nu kunnat förneka rättigheten af hvad han sålunda anført. Jag erinrar mig särskildt, att i denna diskussion deltog, bland andra, en högt ärad dåvarande kammarmedamot, hvilken hade varit landshöfding i ett af de norrländska länen under många år. Han yttrade sig varmt till förmån för herr Hahns motion samt yrkade, att en allmän inspektion af fattigvårdsanstalterna borde ske genom förste provinsialläkarna i länen. En mångårig erfarenhet såsom landshöfding hade utan tvifvel lärt honom, att en sådan inspektion vore nödvändig. Utan tvifvel hade han funnit, att en dylik inspektion skulle sätta Konungens befallningshafvande i stånd att mera effektivt, än under nuvarande förhållanden är möjligt, fullgöra sin skyldighet i afseende på öfvervakandet af fattigvården.

Vid den motion herr Hahn lemnat vid denna riksdag har han fogat officiella uppgifter, som visa, äfven de, att missförhållanden förekomma vid en del fattiggårdar, och det lider intet tvifvel, att icke, om en allmän undersökning anställdes vid våra fattigvårdsanstalter, flera, ja kanske många oegentligheter i afseende å de fattiges vård då skulle komma i dagen. Det är sannerligen icke så väl bestäldt i berörda hänseende, som herr Jönsson vill göra troligt.

Man har beträffande utskottets nu föreliggande betänkande velat insinuera, att dess förslag innebure, att man här blott ville göra en liten början till en kontroll, hvilken man sedermera hade för afsigt att göra långt strängare och vida allvarligare. Detta tror jag visst

Ang. ifrågasatt undersökning af de sanitära förhållandena vid fattigvårdsanstalterna i riket.

icke vara utskottets mening. Utskottet synes mig hafva tydligt och klart sagt, att den åtgärd, som här föreslagits, icke afser någonting annat än en undersökning vid sådana fattigvårdsanstalter, der förhållandena kunna påkalla en sådan, d. v. s. der missförhållanden äro rådande; och jag hemställer till herrarne, om det kan vara skäl att mot-sätta sig en så högst billig åtgärd.

(Forts.) Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Petersson i Hasselstad: Herr greve och talman! Om jag kommit till samma resultat, som reservanternas i denna fråga, så är det icke därför att jag fruktar för den ifrågasatta inspektionen. Inom den kommun, som jag tillhör, ha vi nemligen fått vår fattigvård ordnad på bästa sätt, särskildt genom inrättande af s. k. fattiggård, hvarjemte för dem, som icke der kunna inrymmas, exempelvis små barn, sjuka och ålderstigna personer m. m., utan hvilka måste utackorderas, betalas så väl, att anledning till anmärkning skäligen icke torde kunna deremot göras. Dessa personer vårdas för öfrigt så väl, att denna kommun icke behöfver vara rädd för en inspektion. I den kommun, jag tillhör, betalas dessutom en ganska hög summa till förste provinsialläkaren för att han vid sina af enskilda personer bekostade sjukbesök jemväl skall besöka fattiggården. Derjemte finnes vid fattiggården anställd en särskild diakonissa. Provinsialläkaren har äfvenledes att under sina resor på sjukbesök jemväl, när så påfordras, uppsöka de inom kommunen utackorderade fattighjon, vid hvilka besök läkaren vanligen har att påräkna skjuts efter häst, som tillhandahålles antingen af enskilde hemmansegare eller från fattiggården eller ock på fattigvårdens bekostnad.

Jag kan derjemte intyga, att i min hemort dessa fattighjon ingalunda behandlas som djur, såsom en talare uttryckte sig, utan på ett människovänligt sätt.

Utskottet har visserligen mycket beskedligt hemställt, att skrivel-sen till Kongl. Maj:t skulle afse endast sådana ställen, der man hade anledning misstänka, att det icke vore väl bestäldt med fattigvården. Men börjar man blott på med att åt detta håll utsända provinsial-läkarne för att härom verkställa undersökning, så kan det ju mycket lätt hända, att de skulle kunna tycka sig finna en del anledningar till anmärkning derom att icke allt vore så bestäldt, som det enligt deras uppfattning borde vara, med kläder, bostäder, dessas ventilation och dylikt. Härvid kunde det ju inträffa, att dessa anmärkningar göras mot bostäder, tillhöriga t. ex. en mindre hemmansegare, hvilken åtagit sig att vårda fattighjon. Han har icke den ventilation i sitt hus eller ett och annat, som läkaren anser vara behöfligt, och kan sålunda icke fortfarande behålla hjonen hos sig. Sådant kommer naturligtvis att verka störande och motverka intresset för fattigvården inom kommu-nen; och därför anser jag, att man icke bör onödigtvis stöka till med en så beskaffad apparat, som nu blifvit ifrågasatt. Fattigvården är

nemligen en gärd af den kristliga barmhertigheten, och jag kan således icke föreställa mig, att en kommun skulle kunna vara så hjertlös, att den skulle vilja behandla något af sina fattighjon såsom djur. Hvad jag bestämdt vet det är, att inom den trakt, jag tillhör, äro så goda anordningar för de fattiges försörjning vidtagna, att de alldeles icke behöfva lida brist, långt mindre blifva behandlade som djur. De behandlas tvärtom på ett kristligt och människovänligt sätt. Sådant är förhållandet inom den trakt jag känner till; och då jag icke heller i öfrigt känner någon trakt, hvarest mera störande missförhållanden i fattigvårdshänseende äro rådande, kommer jag att yrka afslag å såväl utskottets som motionärens förslag.

Ang. ifrågasatt undersökning af de sanitära förhållandena vid fattigvårdsanstalterna i riket.

(Forts.)

Herr Broström: Genom en mångårig sysselsättning med fattigvård har jag varit i tillfälle att grundligt sätta mig in i dess mångskiftande förhållanden, icke allenast på den plats, der jag varit bosatt, utan äfven på vidt omkring belägna orter. Jag har så mycket bättre varit i tillfälle dertill, som jag haft den äran att på grund af mig meddeladt offentligt uppdrag göra ganska vidsträckta resor inom landet för att samla uppgifter i afseende på fattigvårdens ordnande inom särskilda kommuner, specielt med hänsyn till ordnandet af s. k. fattigårdar och arbetsinrättningar.

Jag har derunder iakttagit, att fattigvården på många ställen varit ordnad på ett berömvärdt sätt. Men jag har, sorgligt nog, också funnit, att många svårigheter och missförhållanden förekommit, hvilka varit väl egnade att påkalla afhjelpande och rättelse eller beifran.

Det har här talats om att man icke vill hafva en särskild inspektion, alldenstund en sådan redan förefinnes. Ja, mine herrar, det kan ju sägas, att så äfven var förhållandet med våra folkskolor. De hade också en inspektion, som utöfvades af presterskapet och särskildt kontraktsprostarne; men Riksdagen fann icke förty vid slutet af 1850-talet nödigt att förordna särskilda inspektörer, och jag tror, att man sedan funnit sig väl af en sådan åtgärd.

Sedan nu redan blifvit så mycket yttradt i denna sak, skall jag icke längre upptaga kammarens tid, utan skall, öfvertygad och förvissad som jag är, att *svårare missförhållanden* i afseende å de fattiges vård och försörjning förefinnas på åtskilliga ställen, inskränka mig att yrka bifall till motionen i den form, som utskottet här har föreslagit.

Herr Redelius: I humanitetens namn och med åberopande af barmhertighets- och rättskänslan har det yrkats bifall till utskottets nu föreliggande förslag. Jag begärde ordet först och främst blott för att afgifva en protest mot detta yttrande, som af en talare fäldes i denna fråga. Men jag vill sluta med att, i humanitetens namn och med åberopande af barmhertighets- och rättfärdighetskänslan, yrka afslag å

Ang. ifrågasatt undersökning af de sanitära förhållandena vid fattigvårdsanstalterna i riket. alltsammans, och jag ber att få motivera detta mitt slutliga yrkande, till hvilket jag vill komma.

Det förslag, som från utskottet föreligger, ser vid första påseendet icke farligt ut, och hur jag ser på det, synes det icke vara farligt i och för sig, om blott icke i detsamma inlägges mera än hvad som der står. Jag skall därför icke opponera mig mot hvad utskottets

(Forts.)

ordförande eller dess öfriga ledamöter anfört till försvar för utskottets förslag i dessa delar. Här står nemligen endast nämndt, att Riksdagen skulle i skrifvelse till Konungen anhålla, det Konungen »måtte uppdraga åt sina befallningshafvande att — der så erfordrades, efter förste provinsialläkarens hörande — inkomma med yttranden, huruvida några svårare missförhållanden vore rådande vid fattigvårdsanstalterna i de respektive länen med hänsyn till beskaffenheten af hvad som i de särskilda kommunerna bestodes understödstagarne af föda, kläder, bostad och sjukvård». Detta synes mig — om man skulle antaga denna kläm, hvarom nu närmast är fråga — endast innebära, att Konungens befallningshafvande skall hos Konungen *anmäla, huru* Konungens befallningshafvande har funnit fattigvårdsväsendet ordnad och skött inom sitt län. Dock gäller denna hemställan, synes mig, icke hela riket, ty, märkvärdigt nog, är Stockholms stad, jag vet icke af hvilken anledning, undantagen, oaktadt jag för min del har ingenstädes, hvarhelst i riket jag eljest vistats, hört så många klagomål öfver fattigvärden som just i Stockholm, och ingenstädes har jag varit så öfverlupen af tiggare som just der. Jag tycker alltså, att det är en mycket stor brist i förslaget, att Stockholms stad icke är deri inbegripen. Hvad vidare angår betänkandet i fråga, finner jag ingen fara i att för Konungen *omtala* de missförhållanden, som antagligen förefinnas, så att man behöfver vara rädd att göra det. Det kan ju också hända, att öfverståthållaren har talt om för Konungen, att det står illa till med fattigvårdsväsendet i Stockholm; och det kan ju äfven hända, att landshöfdingarne i länen omtalat tillståndet derstädes. Förmodligen hafva de redan gjort detta på ett eller annat sätt, om ej i sina 5-årsberättelser. Således, från den sidan sedt är det icke fråga om någonting nytt, i fall förslaget endast får tolkas bokstafligen så, som det föreligger. Men ur den synpunkten skulle också förslaget vara alldeles onödigt. Der säges emellertid: »der så erfordras, efter förste provinsialläkarens hörande». Jag antager meningen dermed vara den att, då provinsialläkaren är ute och reser, han derunder skall göra sina iakttagelser och derom rapportera till Konungens befallningshafvande, i fall anledning till anmärkningar skulle förekomma. Detta är ju som sig bör.

Det förslag, som här blifvit framställt, har jag sålunda i och för sig ingenting emot. Men då skulle jag väl yrka bifall till detsamma, tycker man sannolikt. Nej, det gör jag icke, ty det är, såsom jag nyss visat, alldeles *onödigt*.

Men det har nog sina konsekvenser, som äro ganska betänkliga,

och dessa konsekvenser äro, menar jag -- och det har vidrörts äfven af en och annan talare förut -- att förslaget troligen skulle verka i den rigtning, att det blefve *en ordnad inspektion*; och någon sådan vill jag icke vara med om, men icke för den skull -- jag skall skynda att göra det tillägget -- att jag skulle vara rädd för att det skall blifva bekant, huru det står till ute på landsbygden. Jag är alls icke rädd härför, utan jag önskar tvärtom, att det måtte blifva allom bekant, huru det står till på landsbygden, icke blott bland fattighjonerna, utan äfven bland arbetarne, backstugusittarne och *allmogen* i allmänhet, d. v. s. äfven dem, som *betala* fattighjelpen. Jag tror, att om man finge en riktig kännedom om förhållandena i detta hänseende, skulle mangens omdöme, särskildt mången stockholmares, modifieras högst betydligt.

Hvad sjelfva frågan om fattigvården angår, ansluter jag mig till den af reservanterna inom utskottet uttalade uppfattningen. Jag har aldrig kunnat finna, att det visat sig någon sådan hårdhertenhet eller obarmhertighet, som motionären låtit påskina, eller någonting så uppörande, att det skulle kunna göra skäl för namnet människoplågeri, om det uttrycket tillåtes mig -- jag undviker med afsigt uttrycket djurplågeri, som en talare använde. -- Jag tror icke, att det förhåller sig så, utan jag är öfvertygad, att kommunerna äro villiga att göra allt hvad de kunna för sina fattige och i all synnerhet för sådana, som icke kunna föra sin egen talan, för sinnesslöa, för minderåriga barn, för sådana som på grund af ålder äro urståndsatta att sköta sig, för sjuklingar o. s. v. Jag har icke funnit några svårigheter att få hjälp till sådana. Vid alla de sammanträden i fattigvårdsstyrelser, som jag varit med om, har jag aldrig hört något motstånd, då det varit fråga om bidrag åt sådana. Men väl har det händt, att man vägrat understöd åt vissa andra, som mycket pockande framställt begäran att, som det ofta brukar heta, »socknen skulle taga dem», oakadt de varit friska, fullt arbetsföra personer. Och jag anser det vara rätt och billigt, att så sker.

Men huru skulle då ett bifall till utskottets förslag inverka menligt på barmhertighetskänslan och rättskänslan? Jo, i det afseendet, att om det blefve i lag stadgadt, att vissa personer skulle hafva *rätt enligt gällande lag* att blifva underhållna af kommunerna på det sätt, som kunde komma att föreskrifvas, så att de egde *rättighet* till föda, kläder, bostad och sjukvård på kommunens bekostnad, så menar jag, att denna ytterligare tvångslagstiftning, som jag skymtar i fjerran som det yttersta målet för dessa ständigt återkommande förslag om *inspektion*, skulle vara egnad att förvirra rättsbegreppen, ty dessa, liksom gällande fattigvårdslag, fordra, att hvar och en, som *kan* arbeta, också *skall* med arbete sig försörja, och i en annan, högre lag, än den vi här stifta, är det bestämdt, att den som *kan* arbeta, men icke *vill* arbeta, han *skall* icke heller äta.

Hvad *barmhertigheten* beträffar, måste den vara en frivillighetens

Ang. ifrågasatt undersökning af de sanitära förhållandena vid fattigvårdsanstalterna i riket.

(Forts.)

Any. ifrågasatt
undersökning
af de sanitära
förhållandena
vid fattigvårds-
anstalterna i
riket.
(Forts.)

sak. Man har ju mer och mer börjat inse, att de ädlaste känslor, som besjåla en människa, de religiösa känslorna, kärlekens och barmhertighetens känslor, måste vara så fria, som görligt är, från yttre tvångslagstiftning. Ju mer man söker att genom en sådan *tvinga* fram dem, dess mer kommer man att *döda* dem. Jag fruktar en sådan inverkan på barmhertighetskänslan gent emot våra lidande bröder; jag fruktar, att den skulle lida afbräck genom en dylik tvångslagstiftning.

Derför vill jag icke vara med om något, som går i den riktningen, äfven då utgångspunkten ser mycket ofarlig ut, såsom den gör i detta fall. Jag fruktar för de konsekvenser, som förslaget måste föra med sig. Man kan icke alltid stanna, der man ville, ty det finnes någonting, som heter *omständigheternas* tvång.

Det är på grund af dessa befarade konsekvenser, för att bevara barmhertighetskänslan ogrumlad af lagens tvång och för att afvärja, att rättskänslan förryckes af otjenliga lagar, som jag ber att få yrka afslag å så väl motionen som utskottets hemställan.

Herr Andersson i Ölsund: Herr talman, mine herrar! Då jag inom utskottet tillhörde majoriteten, ber jag få nämna, att så länge utskottet höll på att en allmän undersökning skulle anställas af förste provinsialläkarne, var jag emot motionärens förslag, men då utskottet slutligen kom till det resultat, som synes af betänkandet, eller att provinsialläkarne skulle endast då lemna besked, när landshöfdingeembetet eljest icke skulle kunna lemna några uppgifter, så biträdde jag utskottets förslag.

Att det finnes missförhållanden i åtskilliga kommuner, derom kan hvar och en öfvertyga sig genom den undersökning, som egt rum inom Örebro län. Att dessa missförhållanden icke äro allmänna, det veta vi alla. Men när missförhållanden verkligen finnas, borde man taga reda på dem och afhjälpa dem, och detta har utskottet trott kunna åstadkommas genom det förslag, som detsamma framlagt.

Herr Ericson i Ransta tycktes anse, att detta förslag skulle leda endast till trakasserande af kommunalstyrelserna. Jag tror verkligen icke, att det häri ligger någon fara, ty der det icke finnes något skäl till anmärkingar emot dem, der kunna de naturligtvis ej heller blifva trakasserade.

Herr Lasse Jönsson trodde, att en sådan hårdhertenhet, som motionären talat om, icke finnes i verkligheten. Men det är ju af motionären faktiskt påvisadt, att det verkliga förekommer exempel på dylik hårdhertenhet. Det synes mig därför, att man mycket väl kan behöfva en dylik undersökning. När man vet, att en sådan kommer att ske, så hoppas jag, att förhållandena snart nog komma att blifva bättre, emedan de kommuner, som hittills varit försumliga, naturligtvis icke vilja blifva utpekade. Detta är anledningen, hvarför jag biträdt utskottets förslag, till hvilket jag yrkar bifall.

Herr Bergström: En talare på kalmarlänsbanken har, liksom också en föregående talare, uttalat den förmodan, att genom den formulering, som utskottet gifvit sin hemställan, Stockholms stad skulle vara utesluten från denna undersökning. Jag ber med anledning deraf att få upplysa, att Stockholms stad alltid, när man använder en dylik formulering, fullständigt likställes med länen.

Ang. ifrågasatt undersökning af de sanitära förhållandena vid fattigvårdsanstalterna i riket.

(Forts.)

Vidare har nämnde talare förmodat, att de redogörelser för fattigvården i länen, som Konungens befallningshafvande lemna i sina femårsberättelser, böra vara tillräckliga. Med anledning deraf ber jag få upplysa, att Konungens befallningshafvande i sina femårsberättelser rörande fattigvården i regeln endast och allenast hänvisa till statistiska centralbyråns berättelser rörande kommunernas fattigvård.

Nämnde talare anställde till sist en längre utredning rörande barmhertighetens och fattigvårdens förhållande till hvarandra. Jag skall icke ingå närmare på densamma, utan ber endast få framhålla, att talaren med anledning af sin ståndpunkt i den frågan väl egentligen borde yrka upphäfvande af all fattigvårdslagstiftning i vårt land.

Här föreligger nu emellertid icke någon lagstiftningsfråga, och jag ber att ännu en gång få framhålla gent emot dem, som här säga, att detta förslags antagande skulle hafva till nödvändig följd, att vi skulle få ny kontroll öfver det sätt, hvarpå fattigvården i vårt land ombesörjes, jag ber — säger jag — att mot dessa få framhålla, att de i samma andedrag säga någonting annat, då de påstå, att allt i detta afseende är väl bestäldt i vårt land.

Om nu allt är väl bestäldt, kommer den naturliga följden att blifva den, att Konungens befallningshafvande svara regeringen, att allt är väl bestäldt, och då behövas ju inga ytterligare åtgärder.

Jag yrkar fortfarande bifall till utskottets förslag.

Häruti instämde herr *Eklundh* från Lund.

Herr Ohlsson från Vexjö anförde: De fleste i denna kammare tyckas hålla före, att det öfver hufvud taget är ganska väl bestäldt med vårt fattigvårdsväsen, sådant det för närvarande är ordnad och af kommunalmyndigheterna handhafves. Äfven jag tror, att fattigvårdsstyrelserna i allmänhet se till, att de fattige icke behöfva lida allt för mycket af brist på föda, kläder och bostad. Men, mine herrar, enligt gällande fattigvårdsförordning åligger det fattigvårdssamhällena icke blott att lemna underhåll åt de fattige, utan äfven att lemna dem vård, ja än mer, och kanske i visst afseende det viktigaste bland allt, att vidtaga »tjenliga åtgärder till förebyggande af framtida fattigtunga». Hvad tro väl herrarne, att i sistnämnda afseenden i allmänhet åtgöres? Jag öfverdrifver för visso ej, när jag säger: ganska litet, i de flesta fall kanske alls intet! Härutinnan förekomma utan tvifvel många missförhållanden och framför allt mycken underlåtenhet.

Fattigvårdsfrågan är en del af den stora sociala frågan, och allt,

Ang. ifrågasatt undersökning af de sanitära förhållandena vid fattigvårdsanstalterna i riket. som kan och bör göras för att utreda dermed sammanhängande spörsmål samt bringa dem till en förbättrad och om möjligt tillfredsställande lösning, är enligt mitt förmenande för samhällslifvets lugna utveckling så viktigt, att man ej bör försumma eller undanskjuta vidtagandet af åtgärder i sådant syfte.

(Forts.)

Ehuru jag för min del således gerna skulle hafva sett, att en allsidigare och mera omfattande undersökning, än motionären ifrågasatt, kunnat komma till stånd, ber jag dock, som saken nu står, att få ansluta mig till utskottets förslag, hvilket innebär ett, om än litet, steg i den rätta riktningen och hvilket — jag hoppas det lifligt — skall gifva uppslag till välbehöfliga samt mera vidtomfattande och grundliga utredningar och reformer uti vårt fattigvårdsväsen.

Herr *Ramstedt* instämde med herr *Ohlsson*.

Herr *Eriksson* i *Bäck*: Det tycktes mig vara märkvärdiga skäl, som här blifvit framställda för yrkandet om afslag. Det har yttrats, att allt skulle vara väl bestäldt, men å andra sidan får man äfven höra från samma håll, att om utskottets förslag bifölles, så skulle det som en naturlig följd deraf utveckla sig mer och mer i den inslagna riktningen, och det skulle leda till den ena upptäckten efter den andra.

Hvad kan mera än detta tala för ett bifall till utskottets förslag? Om det skulle visa sig, att denna undersökning borde utsträckas mer och mer, och man derigenom komme till den ena sorgliga upptäckten efter den andra, så vore det ju lyckligt, att man bifallit utskottets förslag. Vår fattigvårdsförordning stadgar ju icke någonting om hvad den fattige skall hafva i underhåll; den säger endast, att om någon är i den ställning, att han är oförmögen att genom arbete förvärfa hvad till lifvets uppehållande oundgängligen erfordras samt saknar egna medel eller underhåll och vård af annan, så skall nödortftig fattigvård honom lemnas. Men jag undrar, huru långt det skall vara gånget med en person, innan man kan säga, att han saknar hvad till lifvets uppehållande oundgängligen erfordras? Så länge han ännu är vid lif, kan man säga, att han har hvad som för *lifvets uppehållande oundgängligen* kräfves. Strängt taget kan man sålunda säga, att fattigunderstöd icke kan komma den fattige till godo så länge han lefver, såsom den nu gällande förordningen lyder.

Det kan väl då icke vara för mycket, att man gör en liten undersökning, huruvida de fattige verkligen få hvad de behöfva, och att man får reda på, om de icke få det.

På dessa skäl yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr *Waldenström*: Att det icke allestädes måtte vara så synnerligen väl bestäldt med fattigvården, derom får man en erfarenhet, så snart man såsom riksdagsman kommer till Stockholm. Man har knappast hunnit hit och fått sin adress bekantgjord, förrän man

dagligdags får besök af fattiga personer, både män och qvinnor, med eller utan barn, som man är tvungen att hjälpa. Om man tager reda på förhållandena, skall man ofta finna, att det för dem är förenadt med så många omgångar och svårigheter att få hjälp från fattigvården, att om man icke under tiden bistode dem, skulle de löpa fara att förgås i elände. Och när de slutligen få något af fattigvården, är detta vanligen så ringa, att man måste förundra sig deröfver, när man såsom främling kommer hit från ett samhälle, som bättre vårdar sig om sina fattige. Går man med de fattige till fattigvårdsstyrelsen eller rotemännen, så får man en bedröflig bekräftelse på den vunna erfarenheten om deras sorgliga lott härstädes.

Men det var icke för att säga detta, som jag begärde ordet, icke heller för att framställa något yrkande, utan jag gjorde det för att framhålla en omständighet, som synes mig under den förda diskussionen hafva blifvit, om icke förbisedd, åtminstone icke framhållen med den kraft, som vederbort. I landshöfdingeinstruktionen af år 1855 heter det: »Konungens befallningshafvande bör låta sig angeläget vara att vaka deröfver, att fattigvården inom länet i enlighet med derom gällande stadganden ändamålsenligt ordnas och handhafves, så att de behöfvande erhålla den vård och det understöd, som omständigheterna påkalla.»

Konungens befallningshafvandes skyldighet i detta afseende är sålunda absolut tydlig. Hvad skulle det då innebära, att Riksdagen begärde, att Kongl. Maj:t måtte befalla eller, såsom det i utskottets hemställan beskedligt nog heter, *uppdraga åt* sina befallningshafvande att inkomma med yttranden, huruvida några svarare missförhållanden äro rådande vid fattigvårdsanstalterna inom deras resp. län? Jag föreställer mig att, om en Konungens befallningshafvande inkomme med en skrifvelse så lydande: »I mitt län råda på många ställen mycket svåra missförhållanden», så skulle Kongl. Maj:t svara honom: »Huru har du kunnat underlåta att undanrödja dessa missförhållanden? Det skulle du enligt din instruktion hafva gjort för länge sedan, efter som du vet af dem.»

Det synes mig sålunda egendomligt, om Riksdagen skulle skrifva till Kongl. Maj:t med begäran, att han måtte ålägga sina befallningshafvande att inkomma med underrättelser, om de i någon svarare grad försummat sina embetsåligganden i förevarande hänseende.

Jag gör, såsom sagt, icke något yrkande.

Herr Lasse Jönsson: Jag begärde ordet med anledning af en talares yttrande, att jag i mitt förra anförande sagt, att i hela landet de bästa förhållanden i afseende å fattigvårdsväsendet vore rådande. Detta har jag naturligtvis icke kunnat säga, då jag icke känner till förhållandena inom hela landet. Det kan ju finnas en eller annan kommun, inom hvilken missförhållanden äro rådande, men icke behöfver därför en så stor apparat, som här föreslagits, sättas i rörelse

Ang. ifrågasatt undersökning af de sanitära förhållandena vid fattigvårdsanstalterna i riket.

(Forts.)

Ang. ifrågasatt öfver hela landet. Jag kan icke förstå, hvartill detta skulle tjena. Det torde icke kunna förnekas, att detta är ett städernas anfall mot landsbygden. Då denna motion i fjol var före i kammaren, tror jag ingen representant från landsbygden understödde denna rörelse från städernas sida, men i år hafva ett par, tre landsortsrepresentanter ställt sig på städernas sida i detta fall. Men om man allvarligt och opartiskt granskar förhållandena, skall man nödgas medgifva, att fattigvården är lika bra ordnad på landet som i städerna, så att städernas representanter icke hafva någon anledning att påyrka ett våldsamt ingripande mot landsbygden.

undersökning
af de sanitära
förhållandena
vid fattigvårds-
anstalterna i
riket.

(Forts.)

Representanten från Vexjö, hvilken sjelf är ledamot af en länsstyrelse, hoppades, att man sedan skulle fortgå i den riktning, som utskottets förslag angifver. Detta skulle endast vara början, menade han. För min del hoppas jag tvärtom, att så icke måtte ske. Jag tror, att om vi börja på detta sätt, skola vi snart nog finna, att fortsättningen ingalunda blir sådan, som vi tänkt oss den. Här hafva åberopats många statistiska utredningar, men det finnes en statistik, som man icke vidrört, nemligen berättelserna från tvångsarbetsanstalten på Svartsjö och den förutvarande vid Vaxholm. Deraf finner man, att ofantligt många procent flera af dem, som varit inhysta på dessa anstalter, varit från städerna än från landsbygden. Är icke detta en statistik, som är talande för denna frågas bedömande? Vore förhållandet motsatt hvad det nu är, kunde herrarne hafva rätt att säga, att landsbygden icke vårdar sina fattige så väl, som städerna sina, men nu är det tvärtom från städerna, som största delen af de å tvångsarbetsanstalterna intagna komma. Detta är ett bevis, som är lika talande som något annat för att fattigvården i städerna ingalunda är bättre än på landet. Jag skulle kunna åberopa många flera exempel, men jag vill nu icke trötta kammaren dermed.

Jag hoppas, att kammaren afslår detta förslag till att sätta kommunerna under de administrerande myndigheternas förmynderskap.

Herr Ericson i Ransta: En talare på stockholmsbänken påpekade, att jag icke uppmärksammat, huru oskyldigt utskottets förslag är i jemförelse med motionärens. Jag tror emellertid icke, att utskottets förslag med afseende på sina följder är obetydligare än motionärens. Jag röstar emellertid hellre för motionärens förslag än för utskottets, därför att det förra förslaget kan i någon mån uppfylla det ändamål, som man här åsyftar. Deremot tror jag icke, att utskottets förslag kan komma att leda till något resultat. Det begäres deri, att Kongl. Maj:t måtte uppdraga åt sina befallningshafvande att *der så erfordras* höra förste provinsialläkarne. Men huru skall Konungens befallningshafvande veta, när så erfordras. För att få veta detta, behöfver man skicka ut personer, som undersöka förhållandena. Här har föreslagits, att provinsialläkarne skulle resa ut och undersöka, men veta dessa redan förut, huru det i detta afseende står till, behöfver man icke

ånyo skicka ut vare sig dem eller någon annan, och det är, såsom talaren på gefleborgsbänken nyss sagt, Konungens befallningshafvandes skyldighet att *beifra* dessa förhållanden. Det är sålunda alldeles onödigt att intaga denna bestämmelse om provinsialläkarnes hörande, utan det är bättre att Konungens befallningshafvande finge befallning att tillse, att rättelse skedde, der missförhållanden nu möjligen förefunnes.

En talare på örebrobänken framhöll, att det skulle vara så nyttigt att sända ut provinsialläkarne, på det att Konungens befallningshafvande skulle kunna upptäcka, hvar några missförhållanden funnos. Men detta vinnes ju icke genom antagande af utskottets förslag; då borde man i stället bifalla motionen, ty då kunde man upptäcka missförhållandena, enär allmän undersökning af förhållandena vid fattigvårdsanstalterna i rikets alla kommuner då komme till stånd. Men om utskottets förslag går igenom, måste missförhållandena vara kända förut, för att yttranden derom skola kunna afgifvas, såvidt jag förstår utskottets förslag rätt.

Utskottets ordförande har framhållit, att de fattige hafva för ringa underhåll. Men för att taga reda på det behöfver man icke skicka ut provinsialläkarne, ty utskottet har sjelft framhållit, att så *är* förhållandet. För att ordna detta borde man genom lag stadga, att de fattige skola hafva *bättre* underhåll, men detta afses ju icke hvarken med motionärens eller utskottets förslag. Detta senare afser ju, såsom sagt, endast att verkställa en undersökning, och detta kan jag icke finna uppfylla ändamålet. Huru många skulle för öfrigt träffas af denna undersökning? Det har redan blifvit upplyst, att den endast kunde drabba 17 à 20 procent af understödstagarne, nemligen dem som bo i fattighus. Alla de öfriga understödstagarne kunna icke beröras af undersökningen.

Jag har sålunda icke på något sätt kunnat rubbas i min öfvertygelse af de skäl, som framhållits för motionen, utan tvärtom af dem styrkts i min uppfattning, att det är lämpligast att afslå såväl motionen som utskottets förslag.

Herr Amnéus: Herr Waldenström har satt i fråga, hvarför Konungens befallningshafvande skulle afgifva berättelser om fattigvården till Kongl. Maj:t, på sätt utskottet föreslagit. Jo, det skulle väl vara därför, att, såsom utskottet säger på sidan 8 af betänkandet, »länsstyrelserna enligt sin instruktion hafva att öfvervaka fattigvårdens behöriga handhavande och ega att till sitt biträde dervid tillgå kronobetjeningen, hvilken är förtrogen med folkets lefnadsvanor och det såsom oundgängligt ansedda måttet af lifvets nödortf i de särskilda orterna». Derrför synes det också, som om kronobetjeningen skulle kunna och böra göra dessa resor för att verkställa undersökningarna. Ty på allvar lär det väl icke kunna ifrågasättas, att landshöfdingarne sjelfva skulle resa omkring och låta alla andra göromål ligga nere, medan de visitera alla fattigvårdsanstalter. Såsom utskottet meddelat, finnas i Skara-

Ang. ifrågasatt undersökning af de sanitära förhållandena vid fattigvårdsanstalterna i riket.

(Forts.)

Ang. ifrågasatt undersökning af de sanitära förhållandena vid fattigvårdsanstalterna i riket.

borgs län icke mindre än 574 dylika anstalter, och det skulle sålunda taga en rundlig tid för en och samma person att besöka dem alla. Detta kan väl icke heller vara landshöfdinge-instruktionens mening, utan lär kronobetjeningen väl böra anlitas för ändamålet, och sedan skulle den i sin ordning meddela undersökningarnas resultat åt Konungens befallningshafvande.

(Forts.)

Härmed torde jag också hafva besvarat en invändning, som gjordes af en talare på vestmanlands-bänken, ty Konungens befallningshafvande kan upptäcka, hvilka ställen böra undersökas af förste provinsialläkarna, just genom den förberedande undersökningen af kronobetjeningen.

Herr Ohlsson från Vexjö: Jag tillät mig i mitt förra anförande uttala den åsigt, att en vidtomfattande och grundlig undersökning af fattigvårdsförhållandena inom landet vore högeligen önskvärd och af verkligt behof påkallad. Som rättigheten af detta mitt uttalande blifvit af en senare talare bestridd, föränlättes jag att till stöd för min åsigt anföra några siffror ur utskottets utlåtande. Der finnes intagen officiel fattigvårdsstatistik för åren 1874—1891, och af densamma finner man, att samtliga utgifterna för kommunernas fattigvård under dessa 18 år ökats från i runda tal 6,490,000 till 11,270,000 kr. eller med 73,70 procent. I dessa summor är dock icke inberäknadt värdet af åtskilliga naturaprestationer och dylikt. Understödstagarnes antal har samtidigt ökat från 189,000 till 248,000, under det att rikets folkmängd i sin helhet endast ökat från 4,341,000 till 4,802,000. Folkmängden har sålunda tillvuxit med allenast 10,62 %, men understödstagarne med 31,31 %. Medelkostnaden för hvarje understödstagare har under de respektive åren ökat från kr. 28: 69 till kr. 40: 29 å landsbygden och från kr. 55: 36 till kr. 58: 83 i städerna. Efter konstaterandet af dessa faktiska förhållanden säga med en viss belåtenhet reservanterna i utskottet på sidan 11: »Denna statistik i betänkanDET gifver, efter vårt förmenande, oförtydbart till känna en stadigt fortgående och icke ringa förbättring af vårt lands fattigvård. Det förefaller oss fördenskull, att man kan våga hoppas, det denna förbättring, utan vidtagande af sådana åtgärder som utskottet afser, skall alltmera tilltaga i mån af ökad folkupplysning och stigande välmåga.»

Reservanterna hafva uppenbarligen skärskådat ofvanberörda statistik uteslutande ur synpunkten, att kommunernas utgifter för de fattige alltjemt ökat, och att understödstagarne alltså kunna antagas är från år ha fått det allt bättre och bättre. Men jag hemställer till herrarne, huruvida dessa siffror — allsidigt och i stort sedda — äro egnade att uppväcka känslor af belåtenhet, eller om de icke tvärtom äro af beskaffenhet att åstadkomma bekymmer och oro för framtiden? Ty — för att begagna reservanternas ord — »förbättras och tilltager» vår fattigvård allt framgent i samma proportion som hittills, skall det

icke dröja mer än ett par decennier, innan kommunernas utgifter för fattigvården springa upp till 20 millioner kr. om året och deröfver. Jag frågar herrarne, om det blir möjligt för kommunerna att bära en dylik skattebörd, och om det icke vid det förhållandet, att understödstagarnes antal ökas procentvis tre gånger fortare än folkmängden i sin helhet, må vara skäl att snart nog gripa sig an med en undersökning rörande orsakerna till den i oroväckande grad tilltagande fattigdomen!

Ang. ifrågasatt undersökning af de sanitära förhållandena vid fattigvårdsanstalterna i riket.

(Forts.)

Af statistiken se vi vidare, att understödstagarnes antal år 1891 utgjorde 5,17 % af hela rikets folkmängd. Antalet vexlade emellertid i de särskilda kommunerna så, att det exempelvis inom en kommun utgjorde blott 0,29, men inom en annan kommun 21 procent af kommunens folkmängd. Det synes mig alldeles uppenbart, att, sedan vården om de fattige numera blifvit en politiskt-ekonomisk skatte- och förvaltningsangelägenhet och upphört att vara en frivillig och kyrklig förrättning, man under sålunda der handen varande förhållanden icke kan dröja särdeles länge med att reglera skattebördan för fattigvården, så att den träffar kommunerna och dess medlemmar rättvist och i förhållande till deras förmåga att bära densamma.

Det är på dessa, bland andra, skäl, hvilka förefalla mig synnerligen talande, som jag anser, att fattigvårdsfrågan bör allsidigt undersökas och utredas.

Herr Hahn: Till svar på en föregående talares anförande vill jag erinra, att i min motion vid sistlidne riksdag i detta ämne särskildt framhölls, att den af mig begärda utredningen icke afsåg endast landsbygden, utan stad och land lika mycket.

Under den här förda diskussionen har jag allt mer och mer kommit till den öfvertygelsen, att detta är en fråga, som icke kan falla, utan att något måste göras för frågans lösning. Man bör emellertid icke för frågans undertryckande begagna sig af det skälet, som här framhållits, att denna rörelse utgår från städerna och är rigtad mot landsbygden, ty derigenom underblåser man endast splitet mellan stad och land. Det har ju också visat sig, att äfven landsortsrepresentanter uppträdt för utskottets förslag, och jag är viss på, att det icke skall dröja länge, innan det visar sig, att allt flere och flere af landsbygdens representanter insett, att något måste göras för vinnande af en förbättring i de nu rådande missförhållandena.

Jag har blott velat framhålla detta och slutar med att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Waldenström: Om motionen och utskottets förslag innehöle, att Riksdagen skulle skriva till Kongl. Maj:t för att få en utredning öfver *den* frågan, hvad som kan vara orsaken till den tilltagande pauperismen, och hvilka botemedel man kunde finna mot dess öfverhandtagande, då skulle jag också på det lifvigaste instämma deri,

i likhet med herr Ohlsson från Vexjö. Men jag ber att få påpeka, att det är just detta, som motionen och utskottets betänkande *icke* handla om.

Härmed förklarades öfverläggningen slutad. I enlighet med de yrkanden, som derunder förekommit, gaf herr talmannen propositioner *dels* på bifall till utskottets hemställan och *dels* på afslag å såväl nämnda hemställan som den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Som votering emellertid begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen följande voteringsproposition:

Den, som bifaller Andra Kammarens tredje tillfälliga utskotts hemställan i utlåtandet n:o 7, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren afslagit såväl utskottets ifrågavarande hemställan som herr Hahns i ämnet väckta motion.

Voteringen utföll med 89 ja och 121 nej; varande alltså beslut fattadt i enlighet med nej-propositionens innehåll.

§ 10.

Om ändring i eller anstånd med utförandet af Riksdagens beslut angående uppförande å Helgeandsholmen af nya byggnader för Riksdagen och riksbanken.

Till behandling företogs härefter sammansatta stats- och bankoutskottets utlåtande n:o 4, i anledning af väckta motioner om ändring i eller anstånd med utförandet af Riksdagens beslut angående uppförande å Helgeandsholmen af nya byggnader för Riksdagen och riksbanken.

I motionen n:o 22 inom Första Kammaren hade herr *Wallin* föreslagit, att Riksdagen ville besluta

»tillsättandet af en komité, som utarbetar nya förslag till uppförande af mindre kostsamma riksdags- och riksbankshus;

att byggnadsarbetena å Helgeandsholmen uppskjutas, tills nämnda komités förslag pröfvats; och

att ritningar till dessa hus måtte i alla händelser underställas Kongl. Maj:ts pröfning och fastställelse.»

Vidare hade i särskilda inom Andra Kammaren väckta motioner föreslagits:

a) af herr *O. R. Themptander*, n:o 114,

»att Riksdagen må besluta, att med utförande af de beslutade byggnaderna för Riksdag och riksbank å Helgeandsholmen skall anstå,

samt att låta de uppgjorda planerna till holmens bebyggande och byggnadernas inredning underkastas en ytterligare sorgfällig granskning med bemyndigande för dem, åt hvilka granskningen anförtros, att i hvarje afseende framställa de förslag, hvilka de anse bäst vara egnade att främja dessa byggnadsfrågors lösning.»

b) af herr *A. V. Ljungman*, n:o 131,

»det Riksdagen, med ändrande af sitt 1888 i ämnet fattade beslut, i hvad detta afsåg uppförande af en byggnad åt Riksdagen, måtte besluta att å vestra hälften af Helgeandsholmen uppföra endast en byggnad för inrymmande af banko- och riksgäldsverken, under vilkor att Stockholms stad bekostar Helgeandsholmens förseende med kajer samt alla för trafiken nödiga gator och broar.» samt

c) af herr *F. Berglöf m. fl.*, n:o 134, att Riksdagen måtte besluta

»att uppdraga åt bankofullmäktige och fullmäktige i riksgäldskontoret att låta å Helgeandsholmen i naturlig storlek uppföra och med medel ur byggnadsfonden för riksdags- och riksbankshus intill ett belopp af tjugufemtusen kronor bekosta en modell af det förslag till dessa hus å samma holme, som fullmäktige finna af de hittills uppgjorda vara de bästa, med rätt att, om så finnes ändamålsenligt, utesluta sådana detaljer, som kunna anses vara af underordnad betydelse vid bedömande af byggnadernas lämplighet på platsen.»

Utskottet hemställde emellertid,

att ofvan omförmälda, af herrar *W. Wallin*, *O. R. Themptander*, *A. V. Ljungman* samt *F. Berglöf m. fl.* väckta motioner icke måtte vinna Riksdagens bifall.

I en vid utlåtandet fogad reservation hemställde deremot herrar *Themptander* och *Fränckel*,

»att, i anledning af motionärernas förslag, Riksdagen, med beslutande af uppskof med vidare verkställighet af Riksdagens år 1888 fattade beslut om uppförande å Helgeandsholmen af nya riksdags- och riksbankshus, må uppdraga åt fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret att före nästa riksdag

dels låta uppgöra ritning och kostnadsförslag till uppförande å Helgeandsholmen af en byggnad, afsedd att inrymma riksbank, riksgäldskontor och justitieombudsmansexpedition, och placerad så långt vesterut å holmen som möjligt, dock utan att någon utfyllning i vattnet behöfver för byggnadens skull ifrågakomma; börande kostnadsförslaget upptaga den beräknade kostnaden för byggnaden med grundläggning och hvad i öfrigt till byggnaden hörer samt anläggning af bro mellan holmen och Drottninggatan, men ej kostnaden för ordnande af kajer, gator och öppna platser å holmen;

Om ändring i eller anstånd med utförandet af Riksdagens beslut angående uppförande å Helgeandsholmen af nya byggnader för Riksdagen och riksbanken.

(Forts.)

Om ändring i
eller anstånd
med utförandet
af Riksdagens
beslut angående
de uppförande
å Helgeands-
holmen af nya
byggnader för
Riksdagen och
riksbanken.
(Forts.)

dels låta uppgöra ritning och kostnadsförslag till utvidgning och ombyggnad af det nuvarande riksdagshuset, med förläggande af kamrarnes plenisalar å tomtens hittills nästan obebyggda södra del, och med iakttagande i fråga om utrymme af de fördringar på golfyta, hvilka tillämpats i programmet för de å Helgeandsholmen tilltänkta riksdagslokalerna;

dels inhemta yttranden af Stockholms stad, huruvida staden är villig att bekosta ordnandet af stränder, gator och öppna platser å Helgeandsholmen, under förutsättning att å holmen uppföres endast en byggnad, afsedd att inrymma riksbank, riksgäldskontor och justitieombudsmansexpedition och så placerad, som ofvan angifvits.»

Efter utläsande af utskottets hemställan lemnades ordet till

Herr Berglöf, som yttrade: Herr talman! Jag tager mig friheten hemställa, att denna fråga måtte så behandlas, att öfverläggningen får omfatta samtliga motionerna, således utlåtandet i dess helhet, men att beslut må fattas först rörande herrar Wallins, Themptanders och Ljungmans motioner i ett sammanhang och sedan rörande min egen med fleres motion. Jag anhåller om proposition å bifall till detta mitt förslag.

Den af herr Berglöf sålunda gjorda hemställan bifölls.

Herr Berglöf erhöi härefter å nyo ordet och anförde: Herr talman! Frågan om dessa byggnader för Riksdagen och riksbanken har förelegat till behandling under en lång följd af år. År 1884 bearbetades den af en komité, och år 1887 framlades på grund af samma komités arbeten en kongl. proposition till Riksdagen angående ett sätt att lösa den föreliggande byggnadsfrågan. Den inkom då till Riksdagen i sådan form, att Regeringen hemställde, det Riksdagen ville besluta, »att en för inrymmande af Riksdagen, riksbanken, riksgäldskontoret och justitieombudsmansexpeditionen afsedd byggnad må uppföras å vestra delen af Helgeandsholmen; att fullständiga ritningar med kostnadsförslag till ofvan omförmälda byggnad å Helgeandsholmen må genom Kongl. Maj:ts försorg upprättas och derefter till Riksdagen öfverlemnas, samt att de för upprättandet af ifrågavarande ritningar och kostnadsförslag erforderliga utgifter må få af tillgångarne i fonden för nytt riksdagshus bestridas». Detta Kongl. Maj:ts förslag vann då icke Riksdagens bifall, utan Riksdagen förklarade, att den ej ville ha dessa byggnader förlagda på Helgeandsholmen. Följande riksdag, eller år 1888, inkom till Riksdagen från enskild motionär ett förslag derom, »att en för inrymmande af Riksdagen, riksbanken, riksgäldskontoret och justitieombudsmansexpeditionen afsedd byggnad må uppföras å vestra delen af Helgeandsholmen;» samt »att byggnaden, som

skulle uppföras i enlighet med genom bankofullmäktiges och fullmäktiges i riksgäldskontoret försorg upprättade och af dem gillade ritningar, skulle vara fullt färdig inom utgången af år 1895». Jag återgifver ej de öfriga momenten, ty de äro lika i bagge förslagen och höra egentligen ej till det föreliggande spörsmålet. — Likheten mellan dessa båda förslag, Kongl. Maj:ts och den enskilde motionärens, bestod deri, att det föreslogs uppförandet af endast en byggnad för samtliga dessa institutioner. Olikheten åter låg deri, att Kongl. Maj:t föreslog, att öfverintendentsembetet skulle uppgöra förslagsritningarna jemte kostnadsförslag, att dessa skulle inlemnas till Kongl. Maj:t, att Kongl. Maj:t skulle framlägga frågan för Riksdagen, och att Riksdagen i sista hand skulle pröfva beslutet och fastslå, på hvilket sätt detta stora byggnadsföretag skulle bringas till utförande, under det att deremot motionären, herr Lithander, föreslog, att detta skulle öfverlemnas åt bankofullmäktige och riksgäldsfullmäktige, så att de skulle få bestämma, på hvilken plats å ifrågavarande holme dessa byggnader skulle förläggas samt huru de skulle vara beskaffade, såväl till sitt yttre som till sitt inre. Man finner således en mycket betydande olikhet mellan de båda förslagen, Kongl. Maj:ts och motionärens. Riksdagen fattade, med anledning af denna motion, det mångomtalade 1888 års beslut angående dessa stora byggnader, och förekommer deri, bland andra, följande bestämmelser: »att för inrymmande af Riksdagen, riksgäldskontoret och justitieombudsmansexpeditionen samt af riksbanken må uppföras tvenne skilda byggnader å vestra delen af Helgeandsholmen; att totalbeloppet af kostnaden för båda byggnaderna å Helgeandsholmen jemte dervid nödvändig byggnad af kajer och broar samt platsens ordnande i öfrigt ej må öfverstiga hvad af fonden återstår, sedan de under punkt 3:o upptagna kostnaderna derifrån afdrags, eller i rund summa 5,000,000 kronor; att byggnaderna skola uppföras i enlighet med genom bankofullmäktiges och fullmäktiges i riksgäldskontoret försorg upprättade och af dem gillade ritningar.»

Motionärens förslag bifölls således med den ändring, att på holmen skulle uppföras två särskilda byggnader i stället för en, som af honom föreslagits. Vidare bestämde Riksdagen, att kostnadssumman för samtliga dessa byggnader, planeringar, kajer m. m. skulle begränsas till ett totalbelopp, som ej finge öfverstiga 5 millioner kronor.

Jag hade den äran att deltaga i 1887 års riksdag och det beslut, som då fattades om afslag å den kongl. propositionen, men jag tillhörde ej Riksdagen år 1888 och deltog således ej i berörda beslut. Då jag nu åhört den öfverläggning i denna fråga, som försiggick 1887, då jag vidare läst den öfverläggning, som förekom 1888, när frågan här för andra gången behandlades, och då jag slutligen läst de reservationer, som afgifvits af åtskilliga bepröfvade och framstående ledamöter af denna kammare, så må jag säga, att det förefaller mig i högsta måtto förvånansvärdt, att ett sådant beslut kunnat fattas som det af år 1888.

Om ändring i eller anstånd med utförandet af Riksdagens beslut angående uppförande å Helgeandsholmen af nya byggnader för Riksdagen och riksbanken.

(Forts.)

Om ändring i
eller anstånd
ned utförandet
af Riksdagens
beslut angående
de uppförande
å Helgeands-
holmen af nya
byggnader för
Riksdagen och
riksbanken.

(Forts.)

Mine herrar! Den föreliggande frågan gälde ett byggnadsföretag, som ej har haft sitt motstycke sedan det kongl. slottet uppfördes. Beträffande detta byggnadsföretag förelåg vid frågans behandling här inom riksdagen ej någon den minsta utredning i afseende å vare sig tomtens beskaffenhet, vattenförhållandena omkring tomten, ritningar för de blifvande stora byggnaderna eller kostnaden för desamma. Riksdagen kastade handlöst från sig allt detta och öfverlemnade det åt en korporation bestående af finansmän, som hafva Riksdagens förtroende att ordna och reglera Riksdagens och rikets finansväsen, men som ej äro byggmästare ex professo. Riksdagen lemnade dessa män i uppdrag att från början till slut handhafva denna viktiga angelägenhet, utan att öfverintendentsembetet, utan att regeringen och utan att Riksdagen dermed skulle hafva något att beställa. Kan ett sådant beslut vara välbetänkt, och bör man icke se till, om detta beslut kan vara riktigt, innan det bringas till verkställighet, och innan man uppför dessa stora och dyrbara byggnader?

Vid afgörandet, säger jag, förelåg ingen utredning, men sedan dess ha nu åtskilliga år förgått, och under dessa år hafva de utsedda ombuden för Riksdagen genom sina delegerade behandlat och handhaft denna angelägenhet och försökt bringa den utredning till stånd, som bort föreligga, när frågan behandlades inom riksdagen. Om man kastar en blick på de regelbundet återkommande berättelserna från den s. k. riksdagshuskomitén, så finner man der en hel del saker. Den omförmäler sina åtgöranden och hvad den ämnar företaga, men den dag, som i dag är, är ännu ingenting fastslaget. Under de många år, som gått, har ännu ingenting beslutats i afseende å tomten, i afseende å vattenförhållandena, i afseende å ritningarna eller i afseende å kostnaderna. Allt står fullkomligt öppet så som det stod år 1888. Det hela inskränker sig till förberedande åtgärder utan något ännu känt resultat.

Låt oss se till, huru det förhåller sig med de utredningar, som nu ha åstadkommits. En person, som tänker bygga ett hus, större eller mindre, vet med sig själf, att det första, han har att göra, är att försäkra sig om tomten och göra klart för sig, om han verkligen har någon tomt att bygga på och i sådant fall hurudan den tomten är beskaffad. Detta torde vara den första nödvändighetsåtgärden äfven vidkommande dessa s. k. millionhus. I denna del har byggnadskomitén under år 1890 lemnat Riksdagen detta besked: » Af de utkast, som redan nu utarbetats, framgår tydligen, hurusom det för byggnaderna afsedda utrymmet å holmen väl medgifver dessas utförande i hufvudsaklig öfverensstämmelse med programmet, och det utan att i någon mån den gräns behöfver öfverskridas, som ur skönhetssynpunkt ansetts böra bestämmas för byggnadernas förläggande ». Detta är icke riktigt, mine herrar! Denna tomt finnes icke till, såvida man icke får lof att gå ut i vattnet. Det kallas icke för *tomt*, när man i vattnet stakar ut ett område, som skall pålas upp och fyllas ut. Detta

är ett vattenområde, men det är icke någon tomtmark. Den uppgift, som lemnades i nyss citerade memorial från år 1890, eller att tomtutrymmet visat sig vara tillfredsställande, kan så mycket mindre vara tillfredsställande, som Sveriges riksbank skulle till 46 % af sin grundnya komma att förläggas i Mälaren, i strömmande vatten, och detta kau icke kallas för lämplig tomtmark. Den s. k. tomten utgöres ursprungligen af en samling klippor i strömmen, der år efter år jord uppslammats i större och större mängd, och den måste, för att kunna emottaga dessa storartade byggnader, höjas, utvidgas genom konstlade medel och pålas. Man har äfven sett, hvilken massa pålvirke som erfordras för att få till stånd den nödvändiga grunden för byggnaderna. Komiterade ha också i tid förvissat sig om möjligheten att få ett tillräckligt antal pålar, ty de ha nu under åtskilliga år haft sådana nedsänkta i vatten för att möjligen stärka dem för kommande tider.

I afseende på dessa vattenförhållanden är det för öfrigt en sak att beakta. Den saken har blifvit framhållen af en korporation, som jag vill lemna all möjlig uppmärksamhet, nemligen svenska teknologföreningens fackafdelning för husbyggnadskonst. Det är icke några skolpojkar, som sitta i den afdelningen, utan det är bepröfvade arkitekter, personer med full erfarenhet i byggnadsväsendet. Dessa fackmän säga i afseende på vattenfrågan:

»Salunda torde man icke utan vidare kunna göra den tillämnade utfyllningen å holmens sydvestra del utan att komma i kollision såväl med Stockholms stad, som antagligen är egare till dervarande vattenområde, som Mälärstrandegarne, hvilkas rätt derigenom beröres, enär genom denna utfyllning en uppdämning eger rum, som kommer att höja Mälarens vattenyta till olägenhet för strandegarne.

Om man, för att undvika dessa genom utfyllningen uppkomna olägenheter, företager den för strändernas reglering i täflingsprogrammet angifna afskärningen af holmens nordvestra hörn, blir förhållandet ännu betänkligare, ehuru af motsatt art. Härigenom kommer nemligen vattenafloppet att betydligt ökas utöfver det nuvarande och sålunda Mälarens vattenyta att sänkas.

Hvad en sådan sänkning af vattenståndet i Mälaren skulle hafva för följder, är svårt att förutsäga, men antagligen skulle genom en sådan sänkning den sedan urminnes tid pågående trafiken omöjliggöras på vissa farleder å sjön. Pålarne under åtskilliga i hufvudstaden uppförda hus likasom byggnaderna sjelfva skulle komma att förstöras genom borttagandet af det oundgängligt nödvändiga skydd mot pålarnas förruttnelse, som vattnet erbjuder.

Vidare skulle Stockholms stad helt sannolikt icke längre kunna taga sitt behof af sötvatten för vattenledningsverket från Arstaviken, emedan den ofta inströmmande uppsjön komme att tillföra denna vik afsevärda mängder till dryck olämpligt saltvatten, hvarjemte en del af kloakernas innehåll komme att medfölja.

För att undvika dessa förhållanden blir anläggandet af en dam-

Om ändring i eller anstånd med utförandet af Riksdagens beslut angående uppförande å Helgeands-holmen af nya byggnader för Riksdagen och riksbanken.

(Forts.)

Om ändring i eller anstånd med utförandet af Riksdagens beslut angående uppförande å Helgeands-holmen af nya byggnader för Riksdagen och riksbanken.

byggnad eller något dylikt nödvändigt, hvilket torde komma att förorsaka en rätt väsentlig utgift, som vid den utredning, som föregått Riksdagens beslut, ej synes vara medräknad.

Hvad sedermera grundläggningsarbetena beträffar, så förefaller den föreslagna utfyllningen å sydvestra hörnet med i densamma tillämnad pålning för uppbärande af byggnaderna vara ytterst riskabel under härvarande starka strömförhållanden och vid det jemförelsevis stora djup till fast botten, som här enligt de uppgifter, som varit tillgängliga, förefinnes. Erfarenheten har nemligen visat, att under årens lopp rätt betydliga utskärningar å botten och stränder af härvarande utloppet rum, hvaraf man nog äfven här i framtiden får vidkännas olägenheter, så framt man ej häremot vidtager dyrbara skyddsåtgärder.»

(Forts.)

Detta är för en vanlig byggande person åtgärder, som skulle nog samt beaktas. Denna rättssida af vattenförhållandena i strömmen är en mycket viktig fråga och väl värd att beaktas äfven af svenska staten, när den vill uppföra sina hus å ifrågavarande holme.

I afseende på ritningarna till husen är det åtskilliga saker att märka. För att åstadkomma dessa ritningar anordnades till en början en pristäflan. Resultatet af denna blef i det närmaste lika med noll. Det blef ingenting, som kunde användas. Sedan gjordes af en framstående arkitekt eskissritningar för att ligga till grund för arbetet. De kunde icke heller användas, utan kasserades. Derefter gjordes det öfverritningar, som det heter, af dessa ritningar med bearbetningar. Äfven dessa kunde icke heller användas. Nu gjordes ett ytterligare förslag till ritningar, eller de som nu förevisas på ritkontoret, och som man anser vara temligen tillfredsställande.

Den ledande kraften i afseende på hela holmens bebyggande och äfven i afseende på ritningarna har varit öfverintendenten Zettervall. Han har ständigt hyllat tanken att bebygga denna holme med ett hus för att fylla det behof, som afses med de nu ifrågavarande byggnaderna, och har han äfven gjort ritningarna dertill. Men hans ritningar hafva icke kunnat godkännas. Han har ock varit byggnadskomiténs sakkunnige person så länge som möjligt. Men uti 1893 års berättelse af komiterade omförmåles, hurusom, då fråga uppstod om att framflytta östra begränsningslinien för riksdagshusets hufvudfasad, öfverintendenten Zettervall »uttalade betänkligheter mot östra fasadens framflyttning utöfver den senast förslagsvis antagna s. k. skönhetslinien» och »fann sig föranlåten att den 5 November 1892 inlemnade sin till komitén ställda afsägelse af uppdraget att vara adjungerad ledamot af komitén». Således den förnämste bland de svenske sakkunnige fann vederbörande gå för långt i sina byggnadsföretag, öfvergaf dem och tog sin hand från byggnadsföretaget. Sedan förskaffade sig byggnadskomitén en ny arkitekt, som är mera villig och medgörlig att rätta sig efter komiterades förslag och önsknigar.

För att rätt bedöma sakens läge inför landets arkitekter anser jag nödigt påpeka, att så länge öfverintendenten Zettervall stod som chef för

detta byggnadsföretag och utförde ritningsarbetena, var det icke ange-
nämt för en del underordnade arkitekter och professorer inom bygg-
nadskonsten här i landet att uppträda mot öfverintendenten Zettervall
och yttra sig i en ritning, som gick emot de åsigt, som han uttalat.
Dock fans det en och annan våghals, som gjorde det och uttalade
sig mot de föreslagna byggnadernas förläggande på Helgeandsholmen.
Men sedan öfverintendenten Zettervall afgått, öppnades alla luckor i
den vägen, och vederbörande vågade fritt säga ut, hvad de hade på
sinnet i afseende på dessa byggnadsföretag. Så se vi, att en stor
mängd svenska arkitekter och konstnärer dels i konstnärsklubben, dels
i fria konsternas akademi, dels ock i förut omtalade byggnadsafdel-
ningen af teknologföreningen genom bestämda uttalanden på det kraf-
tigaste hafva afstyrkt dessa byggnaders förläggande på Helgeands-
holmen. Särskildt är härvidlag att märka, att fullmäktiges förtroende-
män, herrar Dahl, Grundström och Clason, icke kunnat afgifva ett
fullt gillande yttrande angående föreliggande byggnadsföretag. Dessa
herrar, som fått i uppdrag att granska senast uppgjorda ritningar,
säga härom:

»Då de svårigheter, som varit förbundna med det ifrågavarande
byggnadsproblemets lösning, varit mycket stora, beroende detta dels
af den invecklade uppgiftens beskaffenhet, dels af byggnadsplatsens
läge, form och ringa utsträckning, måste billigtvis om det af oss här
kritiserade förslaget gifvas det totalomdöme, att det i alla väsentliga
delar väl uppfyller de i byggnadsprogrammet uppställda fordringarna
såväl med afseende på de begärda lokalernas lägen, storlek och ända-
målsenlighet som ock i afseende på en god och verkningsfull arkitek-
tonisk behandling af byggnadernas såväl inre som yttre.

De oegentligheter, som ännu vidlåda förslaget, och som vi här-
ofvan och i byggnadsprogrammet samt i vårt föregående yttrande be-
rört, torde dels, vid ett fullständigare studium i större skala, kunna
aflägnas genom fyndighet och skarpsinne, dels äro de mer eller min-
dre beroende af uppgiftens innebörd och byggnadsplatsens beskaffen-
och torde sålunda vara svåra att fullständigt öfvervinna.»

Dessa herrar hafva således sagt, att oegentligheter vidlåda försla-
get — att dessa borde afhjelpas, men — att det möter svårigheter
att fullständigt öfvervinna dem och — att detta är beroende af upp-
giftens innebörd och byggnadsplatsens beskaffenhet. Professor Clason
har dessutom tillagt:

»Hvad här ofvan sagts gäller byggnadskomplexen i och för sig.
Från arkitektonisk synpunkt kan dock ett byggnadsförslag ej anses
fullständigt bedömdt, om icke äfven dess förhållande till omgifningen
skärskådats. I detta afseende synes det nu föreliggande förslaget be-
kräfta, hvad äfven alla föregående förslag visat, nemligen vansklighete-
ten af att söka på den ifrågavarande platsen bringa en riksdagsbygg-
nad i ett riktigt förhållande till kongl. slottet.»

De svenska arkitekter, som uppträdt och yttrat sig i denna fråga,

*Om ändring i
eller anstånd
med utförandet
af Riksdagens
beslut angående
uppförande
å Helgeands-
holmen af nya
byggnader för
Riksdagen och
riksbanken.*

(Forts.)

Om ändring i hafva sålunda samtliga förklarar, att byggnadsföretaget är mer eller mindre olyckligt tänkt, och att platsen är mer eller mindre olämplig. För att förvissa sig om byggnadsföretagets lämplighet har komitén ytterligare tillkallat en sakkunnig man, danska etatsrådet Meldahl. Äfven han har afgifvit utlåtande i frågan, och det har sagts, att hans uttalande särskildt varit fullt tillfredsställande, så att man hade att stödja sig på hans gillande af det föreliggande företaget. Men, mine herrar, den ram, inom hvilken herr Meldahl egde att yttra sig, sträckte sig icke längre än till det område, som var utstakadt på Helgeands-

(Forts.)

holmen för de föreslagna husen; den lemnade icke rum för honom att yttra sig angående sjelfva platsens lämplighet eller det program till byggnader på holmen, hvilket blifvit af vederbörande uppgjort. Detta framhöll herr Meldahl, för att fria sig från efterkraf, i följande ord: »I det jeg efter Anmodning af den höitærede Komité fremsætter denne min Udtalelse, gjentager jeg, at jeg har betragtet Valget af Byggepladsen og Maaden, hvorpaa den skulle benyttes til Rigsdag og Rigsbank, som Noget, der var givet ved Rigsdagens Beslutning, og at jeg kun har anset det for min Opgave at udtale, hvorvidt det foreliggende Projekt fyldestgjör Programmets Fordringer og de Bettingelser, Rigsdagen har stillet.» — Detta, mer än något annat, visar, att arkitekten Meldahl icke gillade den plats och det program, som förelåg för att bygga riksdags- och riksbankshus.

Detta allt gäller nu det yttre af byggnaderna. I afseende på de inre anordningarna föreligga icke så många uttalanden. Det finnes sakkunniga, som jemväl härutinnan haft åtskilliga anmärkningar att göra, men jag skall icke vidare uppehålla mig vid denna del af saken.

Vidare föreligger byggnadsfrågan. När det förevarande ämnet förelåg år 1888, så visste man ingenting om kostnaderna, utan gissade man sig till dem och trodde att förslaget skulle kunna utföras för ett belopp af fem millioner kronor. I denna del har också Riksdagen bestämdt uttalat, att fullmäktige egde till sitt förfogande för ändamålet ett totalbelopp af fem millioner kronor, som dock icke finge öfverskridas, och att de besparingar, som kunde uppkomma på åtskilliga poster, skulle till statsverket redovisas. Att nämnda belopp icke är nog, har man dock redan nu fått klarhet om så till vida, som fullmäktige kommit in till utskottet med den upplysningen, att kostnaderna skulle belöpa sig till sex millioner fyrahundrafyrtiotre kronor. Det är den summan, fullmäktige nu kunna beräkna. Från 1888, då man visste nästan ingenting, till 1893 eller 1894, då man vet litet mera, hafva de beräknade kostnaderna stigit med ungefär 1½ million. Men det påstås af personer, som äro sakkunniga, att dessa 6½ millioner icke komma att räcka till, utan att det sannolikt kommer att krävas ytterligare millioner att ställas till vederbörandes förfogande för att få husen fullt färdiga. Det är för öfrigt i afseende på dessa kostnadsförhållanden rätt beaktansvärdt att se, hurusom fullmäktige anse, att de räntor, som de på byggnadsfonden erhålla, skola få läggas till de

först beräknade och anslagna 5 millioner och användas för husens uppförande, utan att Riksdagen derom något vidare skulle besluta. På gjord förfrågan angående kostnaderna hafva fullmäktige till 1891 års sammansatta stats- och bankoutskott förklarar sig icke kunna »afgifva något bestämdt yttrande angående slutliga kostnaden för dessa byggnadsarbeten, för hvilkas utförande är att disponera icke allenast det af utskottet omförmälda beloppet, fem millioner kronor, utan äfven dera under byggnadstiden upplöpande ränta». Men, mine herrar, detta kan rimligtvis icke vara meningen, då Riksdagen sagt, att totalbeloppet icke får öfverstiga 5 millioner. Dessa räntor uppgå till 700,000 kronor, såsom man kan finna af komiténs berättelse. Men icke får man väl därför säga, att byggnaderna få kosta 5,700,000 kronor. Om bygandet skulle uppskjutas i ytterligare 10 år, skulle räntorna stiga till ett ännu högre belopp, och man skulle då, om man såge saken på samma sätt som komitén, få till riksdagshuset använda ett långt högre belopp än de 5 millioner, som Riksdagen 1888 dertill anslagit. Intill dess Riksdagen annorlunda beslutit, torde sålunda byggnadskomitén få hålla sig inom det angifna beloppet, 5 millioner kronor.

Om ändring i eller anstånd med utförandet af Riksdagens beslut angående uppförandet på Helgeandsholmen af nya byggnader för Riksdagen och riksbanken.

(Forts.)

Det torde således fortfarande vara oklart i afseende på tomten, det torde vara oklart i afseende på vattenförhållandena, det torde vara olika meningar i en hel del frågor om sjelfva byggnaderna, men i ett afseende tror jag, att vi kunna vara eniga, deri nemligen, att frågan ännu icke är så utredd, att man kan bemyndiga vederbörande att fortsätta och bygga som de behaga!

Man skulle kunnat vänta, att byggnadskomitén efter alla de motigheter, som den haft, efter alla de inlägg emot byggnadsföretaget, som gjorts af sakkunniga ingenjörer, teknici och arkitekter, efter det oförtydbara öfverskjutande af kostnadsberäkningarna, som visat sig nödvändigt, man skulle, säger jag, efter allt detta hafva kunnat vänta, att fullmäktige skulle kommit in till Riksdagen med en anmälan om förhållandena och hemställt, att Riksdagen ville taga saken i förnyadt öfvervägande.

Så har icke skett. Men åtskilliga ledamöter i så väl denna kammare som Första Kammaren hafva ansett ett gif akt nödvändigt. Och det är därför som de föreliggande motionerna blifvit väckta. Motionärerna hafva ansett det nödvändigt att väcka frågan till lif i kammaren, innan den får sin slutliga behandling och sitt slutliga afgörande af fullmäktige. Jag säger än en gång: kan det vara lämpligt, att dessa herrar finansmän skola behandla detta storartade byggnadsföretag, utan att Riksdagen, utan att regeringen, utan att öfverintendents-embetet sättes i tillfälle att granska ritningarna, granska de stora regeringsplaner, som äro på väg att utföras. Utskottet har äfven tänkt sig något sådant från byggnadsfullmäktige, ty utskottet säger bland sina motiv, att, »derest det skulle visa sig, att Riksdagens beslut i frågan icke skulle kunna utföras eller byggnadsföretaget skulle komma att erbjuda oförutsedda svårigheter, Riksdagens fullmäktige i riksban-

Om ändring i ken och riksgäldskontoret icke lära underlåta att derom hos Riksdagen göra anmälan.» Ja, mine herrar, jag vill påstå, att de redan bort göra en sådan anmälan till Riksdagen, ty just vid denna riksdag, då frågan kommit till den punkt, der den befinner sig, borde fullmäktige hafva satt Riksdagen i tillfälle att få frågan å nyo skärskådad.

Det är icke fråga om, att 1888 års beslut skall upphävas. Jag tror icke, att någon vill yrka det. Meningen är endast, att 1888 års beslut skall revideras, att man skall se till, huruvida den utredning, som nu faktiskt föreligger i frågan, är af den beskaffenhet, att 1888 års beslut bör vidhållas eller icke.

Ett ungefär liknande fall förelåg, när nationalmuseum skulle uppföras. Det kan vara rätt intressant att återföra i minnet förhållandena vid detta tillfälle. 1844—1845 årens Riksdag mottog från Kongl. Maj:t en proposition, hvori föreslogs, att det i Stockholm skulle byggas en lokal, der en hel del landets samlingar kunde förvaras. Kongl. Maj:ts hemställan härom till Rikets Ständer åtföljdes af en skrivelse från öfverintendentsembetet, som innehöll utkast till byggnaden och kostnadsberäkning för dess uppförande. Denna kostnadsberäkning slutade på en summa af 500,000 rdr banko, och öfverintendentsembetet förklarade, att om denna summa ställdes till regeringens förfogande, så skulle den ifrågasatta byggnaden kunna uppföras. Riksdagen biföll denna hemställan och stälde till Kongl. Maj:ts förfogande 500,000 rdr banko för uppförande af nationalmuseum, som jemväl skulle inrymma riksbibliotek. Kongl. Maj:t uppdrog då åt öfverintendentsembetet att uppgöra ritningar till byggnaden. Så skedde äfven. Men då dessa ritningar inkommo till Kongl. Maj:t och der blifvit underkastade granskning, befans det, att de icke dugde. Huset skulle, om man följt dessa ritningar, hafva blifvit för litet, för dåligt och alls icke lämpligt att blifva ett sådant nationalhus, som man äsyftade. Man tillkallade då en preussisk arkitekt, Stühler, som fick uppdrag att uppgöra ett nytt förslag. Detta skedde, och efter det förslaget är den nuvarande byggnaden uppförd. Men huru gick det med kostnaderna? Man fick 500,000 rdr banko eller 750,000 kr. sig anvisade af Riksdagen, men dessa räckte icke till på långt när. Husets byggande pågick under en lång följd af år, och när det var färdigt, befans det, att det kostat 2,270,000 kr. Första beräkningen gick sålunda till 750,000 kr., men i verkligheten kom huset att kosta 2,270,000 kr.

Det föreligger här ett något liknande fall. Utan att man vet, hurudant huset skall bli, utan att man vet, huru tomten skall vara beskaffad, utan att man är på det klara med vattenförhållandena, kan man väl icke säga: 5 millioner får huset kosta, men icke mera.

I denna kammare hafva framlagts motioner i frågan, dels af herrar Ljungman och Themptander angående en vidare utredning och uppskof med frågan, dels af mig och några med mig liktänkande om att sätta hvem som helst i tillfälle att på ett mycket ögonskenligt sätt öfvertyga sig om, huru dessa byggnader skola komma att taga sig ut.

Man säger sannolikt, att det ligger någonting befängdt i att på holmen uppföra två stora modellhus blott för att se, huru de skulle taga sig ut. Men, mine herrar, det är icke så galet, som man tror. Det är icke heller något nytt, utan det har förekommit på flera andra ställen. Så gjordes för Musée Galliéra i Paris två olika modeller af fasaden, båda försedda med skulpturer och andra orneringar, allt utfördt i gips. Vid uppförandet af riksdagshuset i Berlin, angående hvilket olika meningar gjorde sig gällande i afseende å byggnadernas storlek i förhållande till byggnadsplatsen, upprestes ett hörnparti med fullständigt utarbetade detaljer. I Florens och Rom hafva förekommit modeller å hela fasader, och för bedömandet af den nya gafvelfasaden till domen i Milano framställdes denna genom en på byggnaden uppspänd duk, hvarpå de olika förslagen till dekorerings målades.

Om ändring i eller anstånd med utförandet af Riksdagens beslut angående de uppförande å Helgeandsholmen af nya byggnader för Riksdagen och riksbanken.

(Forts.)

Det är således icke något nytt, som här föreligger, utan en förut många gånger pröfvad åtgärd. Och då man har ett stort och viktigt företag för sig, ett företag, som beräknas komma att kosta många millioner och byggas för en lång framtid, bör man väl icke hafva någonting emot att offra 25,000 kr. för att få något klarare föreställning om de ifrågasatta byggnadernas utseende och lämplighet för tomt och dess omgifningar. Endast genom dylika modeller kan man komma till visshet, om byggnaderna blifva sådana, som man tänkt sig dem och vill hafva dem och lemna dem i arf till en lång framtid. Befinnas modellerna visa ett tillfredsställande resultat, ja, då bygger man husen i lugn och ro. Modellerna kunna åter visa, att husen kunna uppföras med några mindre förändringar och jemkningar i läge och arkitektoniskt utseende, ja, då gör man de ändringar, som man funnit vara nödvändiga. Visar det sig, att de ifrågasatta husen äro helt och hållet olämpliga, så vill jag fråga, om det icke varit en välgerning att offra de 25,000 kr., så att man icke sedan skall behöfva komma och säga: det var ju för galet, att vi uppförde dessa byggnader. Hade vi trott, att det skulle komma att se ut på detta sätt, så skulle vi verkligen aldrig hafva varit med om företaget. Hvilket resultatet än blir, äro dessa 25,000 kr. fullkomligt lika väl använda som de många tusen kronor, som byggnadskomitén använt för diverse andra ändamål.

Utskottet har i afseende på denna modellfråga anfört tvenne skäl för afslag. Det första af dessa skäl är, att »den ifrågasatta modellen näppeligen skulle ingifva åskådaren en riktig föreställning om sättet, huru de blifvande byggnaderna å Helgeandsholmen komme att verka i förhållande till omgifningarna».

Jag kan icke fatta, hvad utskottet menar med detta sitt yttrande. Om jag på holmen sätter upp två hus, som äro precis likadana som de, som äro afsedda att dit förläggas, så må man väl af dessa modeller i naturlig storlek få en föreställning om det sätt, hvarpå byggnaderna skola taga sig ut på den platsen, äfven om modellerna äro af annat byggnadsmaterial, och äfven om de icke i alla delar äro lika de

Om ändring i ifrågasatta byggnaderna. Det synes mig därför mycket förvånansvärdt, eller anständigt att utskottet i sitt betänkande kunnat åberopa ett dylikt skäl.

Vidare säger utskottet, att »motionärerna för öfrigt icke visat, att kostnaden för uppförandet af en dylik modell skulle kunna hållas inom det af dem angifna belopp».

Med anledning af denna invändning vill jag nämna, att det på grund af brådskan vid motionens uppsättande var omöjligt att meddelat hinna att i denna del lemna en fullständig utredning. Men under riksdagens lopp har en utredning kommit till stånd, och det föreligger

(Forts.)

nu ett anbud af en byggmästare Pettersson, vitsordadt af arkitekterna Lindahl, Salin och L. Pettersson. Denne byggmästare säger precis, huru dessa modellbyggnader böra uppföras från början till slut, kupolen inberäknad, och de nämnda arkitekterna hafva vitsordat rättigheten af hans uppgifter och beräkningar. Samme herr Pettersson har gjort fast anbud på att uppföra och taga bort husen för en summa af 33,867 kronor. Detta belopp skulle då betäckas dels af de 25,000 kronor, som i min motion begäras i anslag från Riksdagen, och dels af 13,867 kronor, som insamlats på enskild väg och, som herrarne fått sig meddeladt, blifvit insatta i en bankinrättning för att disponeras af byggnadsfullmäktige, i händelse modellbyggnaden skulle komma till stånd.

Vi hafva således nu en byggmästare, som är beredd att utföra arbetet, samt vitsord från arkitekter, att detta arbete skulle blifva fullt tillfredställande för att åskådliggöra förhållandena i fråga om de beslutade byggnaderna på Helgeandsholmen, och vi hafva medel, som äro tillräckliga för att betäcka de kostnader, som erfordras utöfver det af mig begärda anslaget. Jag vill därför än en gång betona, att det är väl värdt 25,000 kronor att på förhand få se, huru byggnaderna på holmen skulle komma att taga sig ut, emedan endast derigenom fullständig utredning uti omtvistade hänseenden kan vinnas.

Då således enligt min åsigt den föreliggande frågan kräfver en fullständigare utredning med hänsyn till dels tomens utrymme och läge, dels byggnadernas inre och yttre beskaffenhet, dels ock blifvande kostnader, yrkar jag till en början och angående utlåtandets första del bifall till den af herrar Themptander och Fränckel afgifna reservation.

Herr Ljungman yttrade: Hvad beträffar denna fråga, så har jag, såsom af min motion synes, haft stora betänkligheter vid att förlägga ett riksdagshus på Helgeandsholmen af det skäl, att holmens område är så begränsadt, att man icke har någon utväg att, i händelse af behof, utvidga riksdagshuset; och är denna omständighet enligt min uppfattning en synnerligen stor olägenhet, enär, om man skulle vilja ändra vår riksdagsordning, så att den uppdroge det förberedande arbetet åt ett större antal utskott, man icke i brist å nödigt utrymme vore i tillfälle att realisera en sådan plan. Man skulle då städe få höra den invändningen mot ett dylikt förslag, att huset icke passade för en sådan anordning. Man skulle alltså enligt min uppfattning genom att

förlägga riksdagshuset på Helgeandsholmen *fastslå en riksdagsordning, som långt ifrån är i alla delar tillfredsställande.* Ytterligare har jag fått betänkligheter mot husets förläggande dit genom de beslut, som af Riksdagen fattades dels 1892 vid urtima riksdagen och dels i år. Urtima Riksdagens beslut i denna fråga har föranledt och kommer att föranleda staten stora kostnader, hvilka i sin tur medföra nödvändigheten af att iakttaga den största *sparsamhet* på andra håll. Likaså har genom det beslut, som fattades i år, hvarigenom Riksdagen antog en fixering af antalet utaf kamrarnes ledamöter, frågan om beredandet af ökad utrymme åt kamrarne blifvit vida mindre trängande, än hvad den förut varit. Härtill kommer, att praktiske män, som förstå sig på hvad det kostar att uppföra stora byggnader, hafva tillkännagifvit sin bestämda mening vara den, att byggnaderna icke låta sig uppföras för mindre än dubbla beloppet af hvad som beräknades år 1888, och att dessa således kanske skulle komma att kosta staten 10,000,000 kronor, i stället för det beräknade beloppet 5,000,000 kronor. Måhända komma kostnaderna enligt deras uppfattning att uppgå till ännu större belopp.

Under sådana förhållanden tror jag för min del, att ett *uppskof* är i högsta grad af behofvet påkalladt, på det att frågan må vinna ytterligare utredning. Jag ansluter mig i detta fall närmast till den reservation, som afgifvits af herrar Themptander och Fränckel, men tror det vara nödigt att i deras förslag göra någon ändring med hänsyn dels dertill, att förslaget icke må gå så långt i detaljer, att dessa kunna blifva besvärande för herrar fullmäktige, som hafva att utreda frågan, och dels därför, att man bör hafva en större säkerhet för, att uppskofvet icke förlänges mer än nödigt, och helst blott ett år. Det är nemligen nödigt, att man får det utlåtande, som fordras från Stockholms stad, afgifvet så snart som möjligt. Jag anser, att man icke bör vidtaga några kostsamma åtgärder med hänsyn till frågans utredning förr, än ett sådant svar från Stockholms stad inkommit, och jag tager för alldeles gifvet, att, om Riksdagen nu skulle besluta ett uppskof med frågans vidare afgörande, man kanske skulle kunna erhålla ett dylikt svar inom en eller annan månad härefter.

Jag skall därför hemställa:

att, i anledning af motionärernas förslag, Riksdagen, med beslutande af uppskof med vidare verkställighet af Riksdagens år 1888 fattade beslut om uppförande å Helgeandsholmen af nya riksdags- och riksbankshus, må uppdraga åt fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret att före nästa riksdag

dels låta de öfver de ifrågasatta riksdags- och riksbankshusbyggnaderna å Helgeandsholmen uppgjorda kostnadsförslagen underkastas granskning af sakkunnige för utrönande af verkliga kostnaden;

dels inhemta yttrande, att före nästkommande juli månads utgång afgifvas, af Stockholms stad, huruvida staden är villig att bekosta såväl Drottninggatans fortsättning fram till Mynttorget som ordnandet

Om ändring i eller anstånd med utförandet af Riksdagens beslut angående uppförande å Helgeandsholmen af nya byggnader för Riksdagen och riksbanken.

(Forts.)

Om ändring i af stränder, gator och öppna platser å Helgeandsholmen, under förut- eller anstånd sättning att å holmen uppföres endast en byggnad, afsedd att inrymma riksbank, riksgäldskontor och justitieombudsmansexpedition samt så placerad som nedan sägs;

de uppförande dels, i händelse af bifall före utgången af sagda tid från Stock- å Helgeandsholms stad till nämnda hemställan, låta uppgöra ritningar och kostnadsförslag

1:o till uppförande å vestra hälften af Helgeandsholmen af en byggnad, afsedd att inrymma riksbank, riksgäldskontor och justitieombudsmansexpedition; börande kostnadsförslaget för denna byggnad upptaga den beräknade kostnaden för byggnaden med grundläggning och hvad i öfrigt till byggnaden hörer, men icke kostnaden vare sig för Drottninggatans fortsättning fram till Mynttorget eller för ordnande af kajer, gator och öppna platser å holmen, samt

2:o till utvidgning och ombyggnad af det nuvarande riksdags- huset med syfte att göra detsamma fullt tillräckligt för det ändamål, för hvilket det redan nu är afsedd.

Herr Nilson från Lidköping: Då Riksdagen år 1888 anslog 5,000,000 kronor till uppförande af nytt riksdags- och riksbankshus på Helgeandsholmen, så förspordes ett ganska stort missnöje inom landet med Riksdagens slösaktighet i detta afseende. Man tyckte, och väl heller icke utan skäl, att i vårt fattiga land var den för detta ändamål beviljade summan allt för stor. Och likväl har sedermera visat sig, hvad som redan då förutsades, att till och med detta höga anslagsbelopp är otillräckligt och behöfver ökas. Riksdagshuskomiterade upp- gifva nu behöfvet till 6,000,000 kronor och något derutöfver, och ingen vet, om det ens kommer att stanna dervid. Många framstående sak- kunnige hålla nemligen före, att det ursprungliga anslagsbeloppet be- höfver fördubblas, innan arbetena hinna sin fullbordan, och den stora allmänheten är benägen att tro dem hafva rätt.

Under sådana förhållanden kan det icke väcka förundran, om Riksdagen tager hela denna stora byggnadsfråga än en gång under ompröfning. Det låter sig icke förneka, att det förra beslutet tillkom något förhastadt och utan tillräcklig förutgången utredning. Riks- dagen är ju icke ofelbar. Den kan begå misstag lika väl som vanliga dödliga. Men då bör den heller icke mer än andra underlåta att rätta sitt misstag, innan det blir för sent. Riksdagen har visserligen sina händer bundna genom den mycket vidsträckt fullmakt, som den gifvit sina byggnadskomiterade, men denna fullmakt är dock icke, såvidt jag förstår, in blanco beträffande byggnadssummans storlek. Komiterade ega icke rätt att öferskrida det bestämda anslagsbeloppet, 5,000,000 kronor. Då nu emellertid af komiterade förklarats, att kostnaden stigit med ytterligare 1,000,000 kronor, så är Riksdagen både moraliskt och juridiskt berättigad, ja, skyldig att annullera fullmagten och taga frågan än en gång under öfvervägande. Dertill har Riksdagen så mycket

större skäl, som förhållandena nu äro i många afseenden väsentligen annorlunda än de voro 1888. Statskassan egde då ett ganska betydande överskott. Nu är der brist. Landets ekonomiska ställning var visserligen redan då ingalunda god, men har sedan dess än mer försämrats. Vidare har sedan 1888 tillkommit urtima Riksdagens beslut med dess enorma kraf på statskassan och de skattdragande.

Då således statens tillgångar äro hårdt anlitade, då alla möjliga skattekällor måste uppsökas till de oundgängligaste statsbehofvens fyllande, då en mängd befogade anslagskraf måste af nödtvång tillbakavisas, emedan medel saknas, då från alla landsändar klagas öfver hårda tider, och folket öfver måttan tryckes af skattebördor — så må man väl med fog fråga, om det är rätt och tillbörligt, att Riksdagen under en sådan tidpunkt offerar millioner och åter millioner på ett byggnadsföretag, som afser dess egen bekvämlighet, men som alltför väl kan uppskjutas till bättre tider och i alla händelser kan på annat sätt nöjaktigt åstadkommas för en jemsförelsevis skäligen kostnad.

Reservanterna hafva visat, hurusom Riksdagens behof af bättre samlings- och arbetslokaler kan på ett tillfredsställande sätt tillgodoses för en kostnad, som med 2,000,000 kronor understiger det nu föreliggande kostnadsförslaget, och deras kalkyler äro uppgjorda med sådan varsamhet, att svårligen någon kan kullslå dem. Om också det riksdagshus, som vi enligt deras förslag skulle få, icke blefve lika monumentalt och luxuöst som det, hvilket är i fråga att uppföras på Helgeandsholmen, så komme det likväl nog i alla fall att tillfredsställa ganska högt ställda fordringar och väl fylla sitt ändamål.

Reservanternas förslag går nu emellertid icke ut derpå, att Riksdagen utan vidare skulle slopa det gamla byggnadsprojektet och besluta en om- och tillbyggnad af det nuvarande riksdagshuset. De vilja endast, att Helgeandsholms-frågan skall blifva underkastad en ny, mera allsidig och fullständig utredning, och att på samma gång deras förslag måtte komma att närmare pröfvas. Här gäller det ju således endast ett års uppskof med frågan, och dermed vore väl ingenting förloradt? Vida längre tid lärer i alla fall komma att åtgå, innan byggnadskomiteerade hinna till en lösning af frågan om besittningsrätten till hela holmen och vattnet deromkring. Hvad Riksdagen framför allt bör fordra, är att erhålla en fullständig kännedom om de verkliga kostnader Helgeandsholms-förslaget kommer att kräfva. Huru ofta har icke Riksdagen underkänt framlagda förslag om nybyggnader för statens räkning därför, att de bifogade kostnadsberäkningarna icke varit tillräckligt noggranna och tillförlitliga, och detta just af månhet om att Riksdagen icke skulle blifva nödgad, att efteråt tillsläppa ytterligare medel för samma arbetens utförande. Är det måne mindre angeläget att iakttaga samma försigtighet, då fråga är att bygga hus för Riksdagens egen räkning? För sex år sedan ansågos 5,000,000 kronor tillräckliga för de båda riksbyggnaderna. I år får man veta, att öfver 6,000,000 kronor behöfvas. Hvar är den, som garanterar, att icke

Om ändring i eller ansänd med utförandet af Riksdagens beslut angående uppförande å Helgeandsholmen af nya byggnader för Riksdagen och riksbanken.

(Forts.)

Om ändring i längre fram siffran kommer att höjas med ännu en och annan million? eller anstånd med utförandet af Riksdagens beslut angående de uppförande å Helgeandsholmen af nya byggnader för Riksdagen och riksbanken.

Derom veta troligen byggnadskomiterade sjelfva ännu mycket litet, så länge de endast hafva approximativa och icke detaljerade kostnadsberäkningar att stödja sig vid. Men det är just säkra och tillförlitliga kostnadsuppgifter Riksdagen behöfver ega tillgång till, innan den oåterkalleligen binder sig vid ett så vidtutseende byggnadsföretag.

Det är på nu anförda skäl, herr talman, som jag kommer att rösta för bifall till reservanternas förslag.

(Forts.)

De invändningar, som ur arkitektonisk och estetisk synpunkt blifvit gjorda mot Helgeandsholms-förslaget, hafva, derom är jag fast öfvertygad, sitt fulla berättigande, äfven de; men denna sida af frågan vill jag ej yttra mig om, då jag dertill saknar tillräcklig kompetens. Icke heller låter jag mitt omdöme i frågan ledas af de intressen, som man rubricerat såsom specielt stockholmska. För mig äro förslagens finansiella sida och sparsamhetsskäl ensamt tillräckliga att bestämma mitt votum, hvilket alltså, herr talman, kommer att afgifvas till förmån för reservanternas förslag om en ny, fullständig utredning af byggnadsfrågan, innan Riksdagen både figurligt och egentligt taladt kastar sina pengar i sjön.

Herr Hammarskjöld: Herr talman, mine herrar! Det är väl ett riktigt grufligt kätteri att våga hysa en annan mening i den här frågan än den, som dekreterats af de 59 arkitekterna, de 62 konstnärerna och de oräkneliga författarne till broschyrer och tidningsartiklar, hvarmed vi nu lång tid öfversvämmats. Men jag kan icke hjälpa det: jag har en annan mening; och då vill jag ock uttala den. Jag kan icke gå in på, att det är något brott mot estetiska lagar att uppföra dessa riksbyggnader på Helgeandsholmen på det sätt, som blifvit föreslaget, och enligt de ritningar, som vi sett exponerade. Jag tror tvärtom, att, när en gång detta företag blir afslutadt, vi litet hvar skola känna oss ganska belättna med att hafva utfört ett verk, hvaraf vi hafva heder. Nog kan jag medgifva, att det kunde hafva varit bättre ur skönhetssynpunkt, i fall jag tager den ensam, om man kunnat nöja sig med något mindre byggnader, icke fullt så stora mått; men det har ju visat sig, att mindre mått icke räcka till, utan att man måste hafva husen af den storlek, som nu är föreslagen.

Och man får härvidlag icke räkna blott med skönhetsfaktorn, om jag så får säga, utan man måste äfven taga nödig hänsyn till praktiska skäl. För öfrigt: jag undrar, hvar man skulle kunna finna en plats, som kan mäta sig med Helgeandsholmen såsom plats för dessa riksbyggnader. Det har väckt min stora förvåning, att alla dessa arkitekter och konstnärer och broschyrförfattare — som allesammans varit eniga i en sak, nemligen i att vilja rifva ned hvad Riksdagen beslutit — ej kunnat, trots det att de haft arkitekter ibland sig, bygga upp något; de hafva ej kunnat föreslå en annan plats — åtminstone hafva de ej gjort det, hvad jag vet. Detta är ett eklatant

bevis på att det måtte vara ondt om lämpliga byggnadsplatser. När alla dessa, som hafva det största intresse i att kunna visa Riksdagen en plats, om hvilken de kunna säga: här hafven I en annan, som är fullt lika god, som den I antagit, ej lyckats i detta, måtte väl i den omständigheten ligga ett tillräckligt bevis, att vi ej böra gå ifrån den plats Riksdagen en gång bestämt sig för, då vi ändtligen efter så många års strid lyckats förvärfva den. Ingen kan väl neka till, att den byggnad, i hvilken landets representation skall vistas, bör förläggas å en värdig plats; och ingen kan väl förneka, att den en gång antagna platsen är värdig.

Om ändring i eller anstånd med utförandet af Riksdagens beslut angående uppförande å Helgeandsholmen af nya byggnader för Riksdagen och riksbanken.

(Forts.)

Jag sade, att ingen kommit fram och visat oss en annan plats. Det var ju så till vida origtigt, som herr Themptander motionerat om att vi skola stanna qvar i det här huset och bygga till det. På sådant sätt har han ju visat oss en annan plats. Men då kommer jag till någonting, som jag icke kan förklara. I sin motion säger herr Themptander på sid. 3 — der han talar om att det varit för-enadt med ganska stora svårigheter att på Helgeandsholmen kunna bereda rum för byggnaderna — att de, som sysslat med ifrågavarande plan, fullkomligt väl insett detta och därför sökt hushålla med utrymmet inom byggnaderna, men att man nu borde undersöka, innan det blir för sent, huruvida man icke i vissa afseenden gått för långt i fråga om hushållning med utrymme. Der är således herr Themptander rädd för att vi ej få rum på Helgeandsholmen. Men gå vi sedan till hans reservation, sid. 12, så står det der: »Vidare och då vi äro öfvertygade, att ett tidsenligt och ändamålsenligt inrättadt riksdagshus kan uppföras å samma tomt, der riksdagshuset nu ligger, anse vi denna fråga böra göras till föremål för en förnyad, omsorgsfull utredning». Således: af det sista få vi väl antaga, att herr Themptander menar, att denna tomt, der vi nu befinna oss, är tillräckligt stor. Han säger nemligen, att han är öfvertygad om att der kan uppföras ett *tidsenligt* och *ändamålsenligt inrättadt* riksdagshus. Men huru förhåller det sig nu med storleken af dessa tomter? Den här håller 41,000 qvadratfot, och den yta, som föreslagits till plats för riksdagshus å Helgeandsholmen, håller 67,000 qvadratfot, är alltså mer än 50 procent större. Nu skulle jag så gerna vilja hafva en upplysning, huru man kan förklara det, att, om vi bygga på denna plats, som håller 41,000 qvadratfot, den räcker till fullkomligt, men när man kommer till Helgeandsholmen med 67,000 qvadratfot, man har stora betänkligheter, om man skall få rum. Nu skulle man kanske kunna svara härpå, att å de nya ritningarna till riksdagshus å Helgeandsholmen upptagits så många lyxrum, så mycket onödiga gångar och korridorer, att det är detta, som väsentligen inkräktat på det stora utrymmet der. Om den anmärkningen är berättigad, så är det ju ännu tid att få saken ändrad. Jag är öfvertygad om att fullmäktige icke skola neka till att göra alla möjliga ändringar och besparingar i den vägen. Men annars tycker jag för min del, att det verkligen är

Om ändring i eller anstånd med utförandet af Riksdagens beslut angående de uppförande å Helgeands holmen af nya byggnader för Riksdagen och riksbanken.

mycket bättre att få några rum i reserv, såsom det också blir enligt den uppgjorda planen, och att få tillräckligt med gångar och korridorer och förstugor, så att man icke får det anordnadt på det sätt, som kan ses af de ritningar, hvilka uppgjordes år 1882 i afseende å tillbyggnad af detta hus. Der ligga t. ex. två grupper af utskottsrum med fyra rum i hvarje grupp, men med blott två ingångar till dessa. Då tycker jag, att vi hellre må hafva de der korridorerna, så att vi kunna komma in i hvarje särskildt utskottsrum, utan att behöfva gå igenom andra sådana och besvära dem, som sitta derinne.

(Forts.)

Nu kan det hända, att meningen med tillbyggnad här skulle vara att åstadkomma en blott provisorisk lokal. Då får jag säga, att jag tycker, att det blir nästan för dyrt att kasta ut så stora summor, som här äro föreslagna, på ett hus, som man från början afsett att vara provisoriskt. Sådant anser jag vara dålig hushållning.

Gå vi nu tillbaka till Helgeandsholmen, så har af förste talaren i denna fråga i dag en hel del betänkligheter framstälts, som vi förut sett i tryck. Det har sagts, att banken skulle ligga till 46 procent i sjön. Jag tviflar på, att denna beräkning är riktig, ehuru jag icke är i tillfälle att kontrollera den. Om jag hört rätt, skulle 14,000 kvadratfot af 34,000 komma att ligga i vattnet. Men i dessa 14,000 kvadratfot skulle, tror jag, äfven ingå kajpassagen rundt omkring banken, och den kan väl ej sägas egentligen tillhöra banken. Men äfven om så är, undrar jag, om våra dagars byggmästare äro så klena i sin konst, att de icke kunna lägga en grund der, som skall förmå uppbära en byggnad af icke större höjd än riksbanken skulle hafva. Det är ju genom de undersökningar, som blifvit gjorda, till fullo konstateradt, att det visserligen är ett godt stycke ned till fast grund, men att det dock finnes fast botten af utmärkt beskaffenhet. Och, efter hvad jag hört sägas, är meningen att, förutom pålningen, emellan pålarne skulle anordnas grundförstärkning af beton, hvilket, som man vet, hårdnar i vatten och öfvergår till en sammanhängande stenmassa. Tro herrarne då, att Norrström, som jag tycker icke har så särdeles stor hastighet, skall kunna skölja bort grunden, pålverket och den der betonnmassan. Det tror jag verkligen icke är farligt.

Nå, så har det sagts, att strandegarne kring Mälaren komme att lida så förfärligt af uppdamningen, som skulle komma till stånd genom att stallkanalens bredd minskades i sin öfre del. För min del tror jag, att lika mycket vatten hädanefter som hittills komme att gå fram i stallkanalen; ty bredden på smalaste stället skulle ju ej förändras. För resten är ju också meningen att i norra grenen af Norrström taga bort en betydlig del mark, som nu skjuter ut i strömmen, så att denna gren skulle komma att ökas med omkring 40 procent. Men hvad detta beträffar har man påstått något, som väckt mitt löje, att, om man toge bort jordmassan i fråga, Mälaren komme att rinna ut alltför hastigt. Då komme, har man sagt, segelleden inåt Mälaren att uppgrundas och vattnet i Mälaren att sjunka, så att pålarne under

åtskilliga hus i staden, som äro byggda på pålar, komme öfver vattnet och skulle ruttna, med påföljd att husen sjönke. Jag tror, att det icke är något så särdeles konstigt att reglera detta förhållande så, att hvad man möjligen stänger till på ena sidan och ökar ut på den andra motväger hvartannat. Tager man bort den utskjutande biten, må man väl kunna ordna detta med en regleringsdam, så att jag tycker, att strandegarnes uppskrämde känslor i den vägen gerna kunna lugna sig litet grand. Sedan har det talats om, att år 1888 bestämdes att husen icke skulle få kosta mer än 5 millioner, men att man nu redan är uppe vid litet öfver 6. Men det är ett betydligt olika program för byggnaderna nu mot hvad det var 1888. Flera lokaler hafva tillkommit sedan dess, och ingen kan väl begära, att man skall kunna bygga ett större hus för samma kostnad som ett mindre. Finna Riksdagens fullmäktige, att det behöfves större eller flera lokaler, får man underkasta sig att det kostar något mera.

Sedan sade den förste talaren, om jag hörde rätt, att man hittills icke gjort just någonting, endast några små förberedande åtgärder. Det förvånar mig verkligen att höra detta, ty jag tycker, att ganska stora förberedande åtgärder blifvit vidtagna. Jag vet icke, att något annat återstår, sedan saken blifvit slutagerad vid riksdagen, än att låta utarbета arbetsritningar på grund af de eskissritningar, som redan finnas och som äro ganska detaljerade. Kanske behöfva de ändras; det behöfs alltid ändringar, då man öfvergår från eskissritningar till arbetsritningar. Men det finnes intet, som hindrar, att arbetet kan påbörjas. Låt vara att det är tvist om eganderätten till vattnet. Det är dock, så vidt jag vet, ingen tvist om eganderätten till den plats a holmen, der riksdagshuset skall stå. Låt dem börja med det, så hafva de tillräckligt arbete i några år. Under tiden kan man processa om vattnet.

Det har talats om i dessa protester, att man icke bör hafva mer än ett hus på holmen, och att det bör vara riksbanken. Min enskilda mening är den, att det hus, som minst af alla egnar sig att förläggas på holmen, är riksbanken. En bankbyggnad har sin egen stil. Den bör vara tung, solid och låg. Tro herrarne verkligen, att det skulle vara så vackert att lägga en jmförelsevis låg byggnad på den i sig sjelf ganska låga holmen? Det tror icke jag.

Jag vill ögernä inlåta mig på frågan om den stora modellen. Den har allt ifrån första stund förefallit mig ganska egendomlig. Jag har tyckt, att den har för mycken likhet med ett korthus, som den också blir, och jag tror icke, att den har många sympatier inom kammaren. Jag skall därför icke upptaga tiden med att tala derom. Jag vill sluta nu med att yrka bifall till utskottets förslag, öfvertygad som jag är, att det är ett beslut, som kammaren aldrig kommer att ångra.

Herr Melin: Då jag såsom ledamot af utskottet haft tillfälle att arbeta mig in i de förslag, som förelegat till utskottets behandling,

Om ändring i eller anstånd med utförandet af Riksdagens beslut angående uppförande af Helgeands-holmen af nya byggnader för Riksdagen och Riksbanken.

(Forts.)

Om ändring i tillåter jag mig att nu yttra några ord. Jag får erkänna, att jag vid eller anstånd början af utskottsarbetet kände mig mycket tveksam, på hvilken sida med utförandet jag skulle ställa mig i denna fråga, då jag mycket väl insåg, att det af Riksdagens beslut angående kanske icke vore det allra bästa, som var beslutadt, utan att man möjligen kunde få något ännu bättre. Men i den mån utskottsarbetet pågick, och sedan den af den ärade motionären föreslagna, mycket lämpliga åtgärden att på platsen låta utstaka icke allenast sjelfva byggnadsgränserna, utan äfven gränsen för vattenutfyllningen blifvit af utskottet bifallen, verkade detta på mig derhän, att jag öfvertygades om att jag

(Forts.)

borde gå med på det, som en gång var beslutadt. Då jag stod på platsen och bedömde denna blifvande utfyllning, föreföll det mig, märkvärdigt nog, vara en ganska obetydlig massa, som skulle fyllas ut, men det upplystes också, att en stor del af utfyllningen skulle ske, äfven om endast ett hus byggdes, och att det vatten, som ligger ungefär sydväst, är ett s. k. bakvatten, så att det icke vore fråga om fyllning i den stridaste strömmen. När jag derjemte fick veta, att strömmen, som åt norr skulle minskas, skulle på andra ställen få sina utfyllningar, fäste jag mig vid ingenjörernas uppgift, att det icke vore någon fara för vattenståndet i Mälaren. Då jag vidare beaktade, att det icke endast är strandegarne, som skola hafva sitt ord med i laget, utan också trafikanterna på vattnet, och då jag fann, att de förklar, som strandegarne kunde hafva, kunde blifva till skada för trafikanterna, ville jag låta min fruktan i detta afseende helt och hållet falla och stödjade mig vid hvad ingenjörerna yttrat. Det torde vara alldeles tydligt och klart, att en bankbyggnad ej kan få säkrare plats än på en sådan, som till det väsentliga gränsar mot vatten. När den derjemte på andra sidan har den mest trafikerade gata i Stockholm, torde för bankbyggnaden aldrig kunna utletas en lämpligare plats.

Den föregående talaren har redan gendröfvit de anmärkningar, som i afseende på riksdagshuset blifvit gjorda mot utrymmet. Jag tror också, att det blir ett fullt tillräckligt utrymme för denna byggnad, på samma gång jag icke kan finna, att, från hvilken synpunkt jag än ser sammankopplingen af denna byggnad med bankhuset, det kommer att visa sig fult. Jag borde knappast tala om det estetiska, då jag icke är fackman, men det torde dock tillåtas hvar och en att hafva sitt eget omdöme. Jag kan icke finna, att, om jag ser ut från slottet åt olika håll, jag nu har en vackrare utsigt, med den mängd fula byggnader som nu synas, mot hvad man skulle komma att se, då vackra och prydliga hus blefve färdiga, liggande vid en stor och öppen plats. Förut har talats om, att slottet skulle lida af riksdagshusets närhet, men på sista tiden har jag icke hört så mycket talas här om, utan fastmer, att det vore riksdagshuset som skulle blifva lidande. Jag tror, att såväl det ena som det andra är öfverdrifvet.

Hvari den ärade motionären har felat, är efter mitt förmenande, att han icke kommit fram med något positivt förslag. Det må ju erkännas, att det i allmänhet icke kan vara en motionärs skyldig-

het att lägga fram ett detaljeradt förslag i en så vidlyftig sak som denna. Men här är ett särskildt förhållande. Då det är fråga om att upprifva ett Riksdagens beslut, då bör man verkligen kunna fordra någonting positivt. Ehuru man haft betänketid i flera år, har man icke kommit med ett bestämdt förslag, och icke ens på senare dagar under utskottsarbetet har den ärade motionären kunnat komma med något bevis på att hans beräkningar vis å vis plats och kostnader äro de rätta.

Af åtskilliga talare hafva sparsamhetskäl blifvit framhållna för öfvergifvande af detta beslut. Men man kan icke bestämdt säga, hvad det ena eller andra förslaget skulle kosta. Hvad finnes det för bevis, att det förslag motionären framställt skulle vara billigare än det andra? Ej heller får man väl säga, att de, som under många år arbetat med denna sak, icke framkommit med någon utredning, äfven om kostnaderna skulle ställa sig högre än man först beräknat. Sådant händer med stora byggnadsföretag, vare sig det gäller den enskilde eller staten.

Den ärade motionären har talat om, att man skulle använda det hus, hvori vi nu befinna oss, och närgränsande tomter för att bygga ett nytt riksdagshus. Det har förut sagts, att dessa tomter icke hafva det utrymme, som är beräknadt, och jag undrar, om icke en representation har rätt att begära att få ett värdigt hus, då det gäller att bygga för århundraden. Och jag hemställer till herrarne, om det kan vara lämpligt att inklämma riksdagsbyggnaden mellan kyrkan å ena sidan, med en trång passage emellan, och å den andra sidan jernvägen alldeles inpå och på tredje och fjerde sidan en kaj med en ångbåtstrafik, som vållar mycket obehag genom rök och buller. Jag kan icke heller tro, att man här skall kunna åstadkomma en vacker och ståtlig byggnad.

Med afseende på den modell, hvarom herr Berglöf m. fl. motinerat, vill jag säga, att det naturligtvis för dem, som önska upprifva beslutet, vore en mycket fördelaktig sak, om Riksdagen ville bifalla en sådan. Men anse herrarne att det vore rättvist? Jag tror det icke. Det förefaller mig alldeles tydligt och klart, att hvarenda en, som såge modellen, skulle säga, att det blefve förfärligt fult, och därför icke ville godkänna byggnaderna, men det vore icke möjligt för någon att derigenom bedöma, huru byggnaderna skulle blifva i verkligheten. Jag har hört mig före med en eller annan arkitekt, till hvilka jag har förtroende, och de hafva sagt, att äfven den modell, som nu finnes på Helgeandsholmen till påseende, är i viss mån vilseledande, men på det sättet, att byggnaderna, då de verkligen blifvit uppförda, icke blifva fulare, utan tvärtom vackrare än modellen utvisar. Det är en stor mängd saker på en sådan modell, som icke träda fram så, som de komma att göra i verkligheten. Således i detta afseende föreligger, tror jag, ingen fara.

I fråga om båda byggnadernas sammankoppling har annärkts den trånga passagen och de små portarne. Men då jag mäter den ena

Om ändring i eller anstånd med utförandet af Riksdagens beslut angående uppförande å Helgeandsholmen af nya byggnader för Riksdagen och riksbanken.

(Forts.)

Om ändring i och andra gatan och finner, att gångbanorna äro fullt ut lika breda eller anstånd eller bredare än någon trottoar, och att körbanan också är bredare än med utförandet af Riksdagens beslut angående Drottninggatan, finner jag det icke berättigadt att tala om »en trång avfärd». Likaså, när gatans bredd är ungefär som Kungsgatans, kommer der ej att saknas hvarken luft eller ljus. Ser jag åter på förhållande mellan de båda byggnaderna och slottet, så, om jag står på å Helgeandsholmen af nya Gustaf Adolfs torg eller vid operahuset eller vid Grand Hôtel, får jag byggnader för vackra utsigter åt alla håll. Och det är ingenting som hindrar att se Riksdagen och riksbanken. åt Mälarsidan på ömse sidor om dessa hus. Det är således ingen sanning, att det från alla håll blir fula utsigter. Jag tror således, att man på det hela taget icke behöfver fästa sig vid sådana anmärkningar.

(Forts.)

Herr Ljungman har talat om, att det skulle vara nödvändigt, att byggnaden gjordes så stor, att den kunde utvidgas. Det är nog en sanning, att man i allmänhet bör bygga så, att man kan få större utrymme i händelse af behöf. Men jag föreställer mig, att efter fixeringen af riksdagsmännens antal utrymmet skall blifva tillräckligt. Om vi nu skulle följa reservanternas eller motionärernas önskan och besluta det begärda uppskofvet, frågar jag er, mine herrar, hvar skulle vi stå om ett år? Tro herrarne, att den utredning, som man nu önskar, kan blifva färdig inom ett år? Jag tror det icke. Dessutom, om denna fråga kommer igen om ett år härefter, då stå alla dessa arkitekter och konstnärer, hvilka man nu åberopat, i skilda flockar. Den ena kommer att föreslå den platsen och den andra den, och vi riksdagsmän veta icke, hvad vi skola göra, och på det sättet kommer frågan att stå oafgjord kanske i tio år.

För min del tror jag, att det icke är så illa bestäldt med hvad som en gång beslutats, som många anse. Vid det beslutet äro ännu fästade åtskilliga arkitekter och ingenjörer, till hvilka man kan hysa stort förtroende, och särskildt har jag förtroende till ett par framstående fackmän inom riksdagshuskomitén. Jag tror således, att det är farligt för Riksdagen att nu upprifva sitt förra beslut, och detta är anledningen, hvarför jag, helst då icke något positivt motförslag föreligger, nu yrkar bifall till utskottets förslag.

Herrar *Ericson* i Ransta och *Carlsson* förklarade sig instämma med herr *Melin*.

Herr *Larsson* från Upsala: Sedan jag begärde ordet hafva de två siste talarne anfört nästan alla de skäl, upplysningar och argument, som jag ämnat framdraga, och jag skall därför icke besvara kammaren med något tidsödande anförande.

Man har sagt, att under den tid, som förflutit sedan 1888, då Riksdagen fattade sitt beslut i frågan, så godt som ingenting blifvit åtgjort med undantag af några obetydliga förberedelser. Jag vill då fråga, om hofstallets förflyttning blott är en obetydlig förberedelse för att komma i besittning af den tomt, hvarpå riksdagshuset skulle upp-

föras. Alla de öfriga förberedelserna äro ju i jernförelse med denna blott en småsak.

Vidare har man i en fast otrolig grad betonat den bristande hållbarheten hos byggnadsgrunden för de blifvande riksbyggnaderna, och man har sagt, att sakkunniga personer vitsordat detta förhållande. Jag frågar då: hvilket skall man mera lita på, sakkunniga personers uttalade omdöme om ett förhållande, som de anse sig förvissade om, eller resultatet af de grundliga och omsorgsfulla undersökningar, som redan äro gjorda? Jag ställer mig obetingadt på den senare uppfattningen, nemligen att grundliga undersökningar äro det enda, hvarpå man kan fota sitt omdöme om byggnadsgrundens beskaffenhet. Resultatet af de skedda undersökningarna har också gifvit vid handen, icke endast att ej några högre kostnader för grundläggningen skulle uppstå, utan till och med att dessa kostnader skulle komma att understiga de i förslaget beräknade. Det största djup, hvartill man behöfver gå för att träffa fast bergbotten, är 60 fot, men eljest är det icke mer än 30 fot till fast botten, och således är all farhåga i det afseendet obefogad. Hvad man invändt om att man genom att fylla ut en del af den öfriga holmen skulle dämna upp vattnet, detta är redan besvaradt af talaren på kalmarbänken. Men äfven om man icke skall bygga något hus på holmen, så måste man, vid det förhållande, att holmen ligger midt i strömmen, betrakta den såsom ett slags bropelare, och då frågar jag, om icke alltid en bropelare i en ström eller ett fartyg, som framdrifves i vattnet, med nödvändighet måste hafva en spetsig eller åtminstone en symmetriskt afrundad form emot strömmen eller vattnet. Sålunda måste man, äfven om icke något hus skulle uppföras på holmen, ändock se till, att den får en så beskaffad form.

Slutligen har man velat få en bild af dessa byggnader i realiteten och därför föreslagit en modell i naturlig storlek. Först och främst vill jag då fråga, huru det skulle taga sig ut, om man beklädde Stockholms slott med pressenningar och på dessa målade ett slott. Jag tror icke, att det skulle blifva synnerligen tillfredsställande för skönhetssinnet. Vidare skulle dessa modellbyggnader uppföras på den plats, der husen skulle komma att stå, omgifna af all den bråte, spillror och dylikt, som der finnes, och så skulle man behålla den kvarstående delen af det gamla stallet och basaren, som skymma undan just den utsigt, som man vill vinna. Bakom allt detta vill man nu uppsätta denna modellbyggnad, men jag fruktar då för att man mycket starkt skulle klandra den spjufver, som ville på denna modellbyggnad tillämpa den gamla satsen, som förr i verlden förekom på våra banksedlar: den, som dessa efterapar etc.

Under dessa af mig nu anförda förhållanden är det tydligt, att jag kommer att rösta för bifall till utskottets förslag.

Herr Falk: Herr talman! Då riksdagsordningen stadgar, att ärendena, för att utredas, skola hänvisas till utskott, så har detta nog

Om ändring i eller anstånd med utförandet af Riksdagens beslut angående uppförande å Helgeandsholmen af nya byggnader för Riksdagen och riksbanken.

(Forts.)

Om ändring i sin giltiga orsak, under förutsättning nemligen att inom vederbörande eller anstånd utskott utredning verkligt kommer frågorna till del. Då jag genom med utförandet af Riksdagens beslut angående de uppförande å Helgeandsholmen af nya byggnader för Riksdagen och riksbanken. att upprepa hvad som af likartadt utskott yttrades 1891, hvarvid bland annat förklarades: att de framställningar, som då gjordes, endast voro grundade på allmänna antaganden och farhågor, till hvilka, enligt de upplysningar utskottet inhämtat, fullt giltig anledning icke syntes finnas i verkliga förhållandena. I år säges det, att, efter det Riksdagen 1891 fattade beslut i frågan, några nya skäl icke framkommit, utan tvärtom de anmärkningar, som rigtats mot byggnadsföretaget, i hufvudsak synas hafva blifvit vederlagda. Jag skulle för min del varit mycket tacksam, om utskottet visat, på hvad sätt de blifvit vederlagda, ty jag kan icke vara tillfredsstäld med utskottets antagande, att de *synas* hafva blifvit vederlagda.

(Forts.)

Att Riksdagen 1888 i elfte timmen med 21, säger 21, rösters pluralitet beslöt anläggande af både riksdags- och riksbankshus på Helgeandsholmen samt derjemte kastade hela frågan från sig och öfverlemnade den till fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, synes mig mycket förvånansvärdt, emedan Riksdagen annars brukar vara synnerligen mån om att själf få i sista hand bestämma och besluta om saker, vida mindre betydande än denna. Man har häri ett skäl att misstänka, att detta beslut nog torde kräfva någon justering, innan det träder i full verkställighet. Det är väl dessutom icke utan anledning, som ett så öfvervägande antal verkligt sakkunniga män förklarar icke endast att förslagets realiserande stöter på tekniska svårigheter, utan att äfven andra förhållanden göra det önskvärdt, att detsamma underkastas en revision. Väl är det sant, att vi i dag haft den förmånen att höra en af Andra Kammarens ledamöter göra anspråk på att bätire än alla dessa arkitekter och konstnärer förstå sig på saken, då han förklarade, att det är blott skrik och agitation alltsammans. Men så utan alla skäl måtte de sakkunniges yttranden väl dock icke vara; åtminstone synes det mig, som i alla frågor lägger vikt vid sakkunniges mening, vara talande skäl, att sakkunniga till så stort antal bestämdt yttra sig mot ifrågavarande byggnadsföretag.

Det är förunderligt, med hvilken sekretess denna fråga behandlats. Jag vill icke uttala något klander mot de respektive styrelserna för riksbanken och riksgäldskontoret, som fått detta uppdrag sig af Riksdagen anförtrodt, långt derifrån, men nog synes det mig, som om litet mindre hemlighetsfullhet så i det ena som i det andra kunde hafva iakttagits. Vi sväfva i fullkomlig okunnighet om huru de blifvande byggnaderna komma att i verkligheten taga sig ut, ty att den modell, som blifvit oss förevisad, ovilkorligen är vilseledande, det vågar jag påstå. Den är framställd för att ställa saken i sitt vackraste ljus, och för att åstadkomma detta har den måst tilltagas i så-

dana dimensioner, att den blifvit absolut vilseledande. Jag trotsar nemligen någon annan än en i byggnadskonsten fullt hemmastadd person att, på grund af denna lilla modell, kunna göra sig en föreställning om huru dessa byggnader komma att i verkligheten taga sig ut. Om det emellertid nu icke vore fråga om annat, än att platsen anses vara för liten, och skönhetsidealet trädess för nära, så kunde man ju möjligen finna sig deri. Men här gäller det något för mig ännu viktigare, hvilket också blifvit påpekadt, nemligen kostnaderna. Här har förekommit, att Kongl. Maj:t till Riksdagen gjort framställning om ett anslag å till exempel 650,000 kronor för uppförande af en kasernbyggnad. Statsutskottet och Riksdagen hafva förklaradt: behöfvet af denna byggnad erkänna vi, och kostnaden är ju icke öfverdrifven, men vi anslå icke mer än 600,000 kronor. De 50,000 kronorna få vederbörande på ett eller annat sätt spara in. Detta trots de kostnadsförslag, som nu för tiden uppgöras för kronans räkning, i allmänhet sättas så lågt som möjligt. I ett sådant fall anser sig Riksdagen alldeles oförhindrad att göra en afprutning å det begärda anslaget, men här, när det är fråga om att bygga åt Riksdagen sjelf, då fins det intet rum för denna eljest så ofta på tal varande sparsamhet, då är densamma öfverflödig. Nej, nu må det kosta hvad det vill!

Det kan icke förvåna mig, om en dylik liberalitet, då det rör Riksdagen sjelf, skulle icke endast hos dem, som i allmänhet hafva för vana att kritisera Riksdagens beslut, föranleda vissa reflexioner.

Här har talats om ett speciellt stockholmsintresse, som skulle drifvit denna fråga och motarbetat Riksdagen. Jag får erkänna, att jag för min del icke fattar detta speciella stockholmsintresse. Det är dock icke uteslutande Stockholm, som har fördelen eller skadan af om penningar på ett origtigt sätt användas eller bortkastas. Härförutom får jag bekänna, att jag icke anser, att Stockholm, som förebråtts derför, att derifrån icke framkommit något erbjudande i ena eller andra hänseendet, kan göra detta, förrän lämplig tid härför kommer. Att, åtminstone för min uppfattning af frågan, något stockholmsintresse icke inverkat, kan jag påstå. Man kan vara intresserad i en så vigtig fråga som denna utan att vara speciellt stockholmare.

Reservanterna hafva påvisat hvad som påståtts förut icke vara i något hänseende ådagalagdt, de hafva visat, säger jag, att riksdagshuset kan byggas på den tomt vi nu befinna oss, och den ärade tälaren på kalmarbänken får förlåta mig, att, då han uppgifver denna tomts yttinnehåll vara 41,000 qvadratfot, jag icke kan tro hans uppgift vara i öfverensstämmelse med verkliga förhållandet, för så vidt han icke sjelf mätt upp platsen. Det har visats af reservanterna, att här kan byggas ett fullt lämpligt och tillräckligt riksdagshus, och vi skulle genom vidtagande af en sådan anordning inbespara icke mindre än två millioner kronor. — Här är för öfrigt i dag icke fråga om att upphäfva 1888 års riksdagsbeslut, utan endast att man, innan sådana åtgärder vidtagas, att beslutet icke kan ändras, måtte ännu en

Om ändring i eller anstånd med utförandet af Riksdagens beslut angående uppförande å Helgeands-holmen af nya byggnader för Riksdagen och riksbanken.

(Forts.)

Om ändring i gång ingå i pröfning af saken. Det har derjemte begärts, att det skulle framläggas kostnadsförslag eller beräkningar för riksdagshusets om- och tillbyggnad. Det har vidare begärts, att, på det att man måtte få se, huru olämpligt de föreslagna byggnaderna på Helgeands-holmen skulle taga sig ut, en modellbyggnad skulle der uppföras. Då först skulle framtråda för en hvar, som är oförvillad i sitt ömdöme, att byggnaderna icke kunna dit förläggas, och det är nog derför denna modell förlöjligats och motarbetats.

Herr talman, jag anhåller att få yrka bifall icke endast till reservanternas förslag, utan äfven till den motion, som är väckt af härads-höfding Berglöf med flere.

(Forts.)

Herr Themptander: Då min ställning till frågan, eftersom jag är både motionär och reservant, är känd, har jag dröjt att begära ordet för att afvakta, hvad nytt diskussionen här kunde bringa i dagen för att deremot kunna rigta mina erinringar. Så vidt jag kunnat fatta, är det emellertid endast en omständighet, hvilken jag förut icke kände, som under denna diskussion förekommit till förmån för vidblifvandet af 1888 års riksdagsbeslut, och jag skall återkomma dertill något senare.

Det är gifvet, att man i denna fråga måste taga hänsyn till dels de estetiska skälen och dels de finansiella. Jag skall icke mycket samsätta mig med de förra. Jag eger icke den sakkunskap, att jag anser mig vara kompetent att bedöma så beskaffade frågor. Men hvad jag vet och vi alla här veta, det är att i föreliggande fall gäller det att på en plats, som eger ett alldeles exceptionellt fördelaktigt läge i hjertat af hufvudstaden, uppföra ett byggnadskonstens minnesmärke för århundraden. Det gäller tillika, att man måste placera denna byggnad så, att den icke kan undgå att täfla med eller åtminstone ställas i jämförelse med den närbelägna storartade byggnaden, kongl. slottet, öfver hvilken vi alla äro stolta, vare sig vi äro stockholmare eller bo annorstädes. Slottet är ju en nationalegendom, och jag är öfvertygad, att ingen af oss skulle vilja vara med om att nu vidtaga en åtgärd, som han trodde skulle hafva något som helst menligt inflytande på detta byggnadsverk. När emellertid förhållandena äro sådana, är det alldeles tydligt, att här måste föreligga en af de allra ömtåligaste estetiska uppgifter. Det går icke an att i sådant fall skrida till uppgiftens lösning genom att endast taga hänsyn till hvad som *låter sig utföra*. Utan man måste ju i detta fall lita till och söka sitt stöd hos den verkliga sakkunskapen. När jag här talar om sakkunskap, menar jag naturligtvis icke den sakkunskap, som fordras för att öfvervinna de tekniska svårigheter, som kunna vara förbundna med byggnadernas uppförande. Jag har nemligen icke ett ögonblick tviflat på, att man genom utfyllningar i Norrström kan åstadkomma en så fast grund, att derpå kunna uppföras skyhöga byggnader. Jag är tvärtom öfvertygad, att den nuvarande byggnadsteknikens storartade utveckling mycket väl möjliggör sådant. Utan jag menar, då jag nu talar om

sakkunskap, den sakkunskap, som finnes hos de personer, som gjort till sin uppgift att studera och tillämpa de lagar, som lända till efterrättelse för den af de bildande konsterna, som kallas byggnadskonst. Det är arkitekterna, till hvilka vi måste lita. Det går icke an för lekmän att taga i tu med en sådan uppgift utan att hafva ett mycket starkt stöd hos dessa sakkunnige.

Nå väl, mine herrar, huru förhåller det sig nu med den saken? Är det icke så, att man här skrider till uppgiftens lösning med en alldeles anmärkningsvärd saknad af allt stöd från dessa arkitekter. Det är visserligen sant, att här finnas några uttalanden dels från en framstående dansk arkitekt, dels af tre andra arkitekter, hvilkas uttalanden äro bilagda handlingarna. Men man behöfver icke läsa mellan raderna i deras utlåtanden, utan blott läsa sjelfva raderna för att se, att dessa män icke fått i någon mån yttra sig om sjelfva hufvudfrågan. Till dem hafva gjorts frågor med vissa förutsättningar af det och det. Och under dessa förutsättningar hafva de afgifvit sitt svar. Det är ju mycket erkännansvärdt af dessa män, att, om frågan föreligger i en för alla tider orubbligen bestämd form, de vilja lemna siu medverkan till att göra det bästa möjliga af förslaget. Men de hafva vid fullgörandet af sin pröfning låtit framskymta sina betänkligheter i hufvudfrågan, och, vid besvarandet af de till dem ställda spörsmålen, hafva de icke kunnat undgå att känna sig ständigt besvärade af alla de svårigheter, som äro en följd af »byggnadsplatsens läge, dess form och ringa utsträckning» etc. Detta är gemensamt för dem allesamman. En af dessa män, som undertecknat detta utlåtande, är ledamot af riksdagshuskomitén. En annan af de tre sakkunnige har till och med icke kunnat nöja sig med de reservationer, som inryckts i sjelfva utlåtandet, utan har afgifvit en särskild reservation. Nu har man här talat om att det regnat broschyrer under de senaste dagarne. Det är sant, och de hafva kommit från mycket skilda håll. För min del vill jag icke uttala något ogillande öfver den agitation, som i detta fall bedrifvits med stor energi på ömse sidor. Jag anser för min del agitation, så vidt dermed afses att med tillåtliga medel verka för utbredande af sin öfvertygelse, vara en sak, som man icke får ogilla. Och jag har funnit det naturligt, att våra konstnärer och arkitekter särskildt känt sig manade att i denna sak uttala sin protest, ty här, mine herrar, är det fråga om att uppföra ett monumentalt minnesmärke för kommande tider, och det är icke möjligt att denna framtid, som kanske kommer att uttala sitt starka ogillande öfver detta företag, kan tänka sig, att det kommit till stånd i strid mot allt hvad samtida arkitekter och konstnärer tänkt och sagt. Derför finner jag det vara en naturlig sak, att arkitekterna och konstnärerna vilja genom affåtande af sina protester fritaga sig från all ansvarighet för det förslag, som nu är i fråga.

Den enda nya omständighet, jag i dag erfarit, är *den*, att en högt ärad ledamot af denna kammare, som sjelf är arkitekt, uttalat sitt obe-

Om ändring i eller anstånd med utförandet af Riksdagens beslut angående uppförande af Helgeands-holmen af nya byggnader för Riksdagen och riksbanken.

(Forts.)

Om ändring i eller anstånd med utförandet af Riksdagens beslut angående de uppförande ä Helgeandsholmen af nya byggnader för Riksdagen och riksbanken.

tingade gillande af planen. Han är den förste arkitekt, från hvilken jag hört ett sådant uttalande. Men jag vågar, med all aktning för den ärade talaren, ifrågasätta, huruvida det kan vara skäl för Riksdagen att ställa hans auktoriet gent emot alla öfriga arkitekters i vårt land. Denna fråga skulle emellertid — det förstår en hvar — aldrig hafva kommit så långt som den gjort, om den icke på ett tidigare skede hade funnit ett stöd på sakkunnigt håll. Här ha skickats ut, jag vet icke alls hvarifrån de kommit, några anföranden, som hållits i denna kammare vid frågans tidigare behandling. Så högt värde jag och vi alla än sätta på den ärade och af oss alla saknade f. d. medlem af kammaren, som hållit dessa anföranden, kan jag likväl ej finna, att hans argumentation den gången var så synnerligen öfvertygande. Hans uttalande har på mig gjort det intrycket, att stämningen var sådan, att Riksdagen var trött och alldeles uttråkad på hela saken. Han säger emellertid, att han hemtat sitt egentliga stöd för sin åsigt deraf, att förslaget om byggnadsföretagen på Helgeandsholmen tillkommit genom medverkan af en skapande konstnär, ur hvilkens »tanke eller hand det osköna aldrig framgått». Men, mine herrar, det är dock att märka, att just denne konstnär, som här är åsyftad, numera alldeles dragit sig tillbaka från saken och icke mera vill hafva sin hand med i företaget, sådant det nu gestaltat sig. Det är därför, som jag vågar påstå, att det väl aldrig någonsin torde händt i historien — och här är det ju fråga om ett historiskt byggnadsföretag — att ett så beskaffadt arkitektoniskt verk, som detta, skulle komma till stånd med en sådan brist på medverkan från arkitekternas sida.

(Forts.)

Jag skall emellertid lemna dessa arkitektoniska och estetiska skäl för att öfvergå till de finansiella. Ty jag säger rent ut, att jag kan förstå, att vi, som företrädesvis äro den praktiska nyttans män, skulle kunna vara benägna för att lemna de arkitektoniska skälen å sido. om det gälde att vinna något i praktiskt afseende synnerligen fördelaktigt. Men det är just det, som jag vågar på det bestämdaste bestrida. Ty, mine herrar, hvad är det, som vi äro angelägna att vinna? Jo, för det första en centralt belägen riksbank; och jag skall be att få säga, att jag är lika intresserad som någon i denna kammare att kunna skaffa riksbankens byggnad ett godt läge. Men detta kan väl aldrig vinnas på något bättre sätt än genom ett bifall till den tanke, som uttalas i reservationen. Der är föreslaget att lägga riksbanken på Helgeandsholmen, och då skulle den ju få ett så centralt och prydligt läge som möjligt. Ja, jag vågar påstå, att den skulle få ett vida bättre läge, om den ensam förlades på holmen, än om den bygges såsom ett annex till riksdagshuset, hvilket enligt 1888 års beslut skulle komma att ske. Således, hvad riksbanken beträffar, kan man för den icke ordna saken bättre än enligt reservanternas förslag.

Sedan kommer frågan till riksdagshuset. Reservanterna hafva ifrågasatt, att det skulle kunna byggas på den tomt, der det nuvarande riksdagshuset står. Härvid har en talare på kalmarbänken anmärkt,

att här funnes mycket mindre utrymme för riksdagshuset än på Helgeandsholmen. Ja, det har han rätt uti, att platsen är mindre här. Härvid ber jag dock först att i detta sammanhang få påpeka, att i det hus, som enligt reservationen är afsedt att byggas på Helgeandsholmen, skulle inrymmas äfven riksgäldskontoret och justitieombudsmansexpeditionen, under det att det tillämnade riksdagshuset på Helgeandsholmen skulle omfatta äfven lokaler för dessa verk och därför måste blifva större, än ett blott för Riksdagen afsedt hus här på platsen. Vidare måste det blifva en oerhörd skilnad mellan den inre inredningen och alla anordningar i ett hus, förlagdt på den nuvarande tomten, och inredningen af den byggnad, som är afsedd att uppföras på Helgeandsholmen. Jag har vid samtal med i byggnadsvärf praktiskt förfarne män allmänt hört den reflexionen göras, att det är svårt att kunna påträffa någon byggnad, i hvilken så mycken död yta förekommer, som förhållandet skulle blifva i den föreslagna riksdagshusbyggnaden på Helgeandsholmen. Der är en massa af vestibuler, korridorer och storartade trappuppgångar, som dessutom delvis icke lära komma att taga sig synnerligen väl ut. Ty både belysningen och höjdförhållandena torde på åtskilliga ställen blifva ganska otillfredsställande. Hela byggnadens anordning har tvungit till en massa sådana anstalter, som mycket väl skulle kunna undvikas på en annan plats.

Då förslaget att om- och tillbygga riksdagshuset på dess nuvarande plats förra gången var före i Riksdagen, tilldrog det sig ganska mycken uppmärksamhet och omfattades med stora sympatier på många håll. Men anledningen till, att detta förslag icke då föranledde någon vidare åtgärd, berodde dels på, att man samtidigt hade före ett storlaget projekt att förlägga riksdagshuset på höjden af Riddarholmen, på en motsatt sida af holmen, der man utan tvifvel skulle kunnat astadkomma ett mycket monumentalt byggnadsverk — och dels derpå att man då ganska allmänt hyste en uppfattning, att frågan om Helgeandsholmens ordnande trängde till en snar lösning, och trodde, att det icke var möjligt att vinna en sådan annat än genom att sammanbinda den med frågan om riksdagshusets förläggande dit. Häraf blef följden, att förslaget om riksdagshusets uppförande på den nuvarande tomten undansköts. Men förslag till en sådan om- och nybyggnad finnes uppgjort af en bekant framstående arkitekt, och kostnaderna därför äro beräknade. Det är detta kostnadsförslag, som vi i vår reservation lagt till grund för våra förslag, men vi hafva ungefär fördubblat summan med hänsyn dertill, att vi tänkt oss behofvet af större utrymme än i det förra förslaget beräknades. Jag tror, att man alldeles icke behöfver frukta, att man icke på den nuvarande tomten kan få ett riksdagshus, som är fullt tillräckligt för ändamålet. Att det icke i arkitektoniskt hänseende skulle kunna jämföras med det föreslagna riksdagshuset på Helgeandsholmen, det medgifver jag; men frågan är, om man på den nuvarande tomten icke skulle kunna astadkomma ett

Om ändring i eller anstånd med utförandet af Riksdagens beslut angående uppförande å Helgeandsholmen af nya byggnader för Riksdagen och riksbanken.

(Forts.)

Om ändring i riksdagshus, som, ehuru enklare, dock vore fullt värdigt sin bestäm- eller anstånd melse.

med utförandet af Riksdagens beslut angående uppförande först lägga märke till hvad redan åtskilliga talare förut påpekat — å Belgeands-att, ehuru Riksdagen år 1888 beslöt, att kostnaderna för de båda holmen af nya byggnader för Riksdagen och riksbanken.

(Forts.)

Detta leder mig öfver till hvad jag nyss sade i denna fråga böra vara den andra viktiga sidan, nemligen den finansiella. Härvid må vi högst 5 millioner, har nu riksdagshuskomitén framkommit med en kostnadsberäkning, som går öfver 6 millioner kronor. Den går i sjelfva verket till nära 6 $\frac{1}{2}$ millioner kronor, om herrarne se på den beräkning, som komitén gjort. Man kan då i likhet med den senaste ärade talaren icke annat än förvåna sig öfver att det icke väcker någon som helst uppmärksamhet hos Riksdagen, att, ehuru Riksdagen bestämt, att 5 millioner kronor icke skulle få öfverskridas, riksdagshuskomitén nu — utan att underställa frågan Riksdagens pröfning — helt enkelt upplyser, att kostnaderna komma att gå öfver 6 millioner kronor. Detta tyckes man anse vara den naturligaste sak i världen.

Det tyckes icke vidare vara Riksdagen, som skall pröfva den saken, utan det är herrar fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, efter samråd med riksdagshuskomitén, som synas komma att bestämman, huru mycket byggnadsföretaget skall kosta. Eljest, då det är fråga om statsanslag till byggnadsföretag, fordrar Riksdagen att i detalj få pröfva kostnadsförslagen. Men här synes ett annat förfarande komma att iakttagas. Nu skulle jag emellertid, hvad det finansiella beträffar, vara temligen belåten, om jag hade den aflägsnaste förhoppning om att kostnaden komme att stanna inom den siffra, som riksdagshuskomitén antagit. Men i det afseendet ha ju herrarne haft samma tillfälle som jag att höra, hvad i byggnadsvärf kunnige män derom säga. Här har af eu talare, som förordade 1888 års beslut, herr Melin, sagts, att det nog är möjligt, att kostnaden komme att öfverskridas, emedan den erfarenhet, man har från andra stora byggnadsföretag, visar, att de vanligen blifva dyrare än man beräknat. Men då det är fråga om så dyrbara företag som nu förevarande, hvilka kosta millioner, kommer den öfverskjutande kostnaden också att antagligen gå till millioner. Och att det här verkligen kan blifva fråga om millioner, utöfver de sex beräknade, det lär icke lida något tvifvel. Det är många sakkunnige män, som försäkrat mig, att det är omöjligt att utföra de byggnader, hvarom här är fråga, för 6,000,000 kronor. Det kan visserligen med fullt skäl sägas, att jag icke kan bedöma den saken, och det är jag den förste att erkänna. Men jag har att stödja mig vid en allmänt utbredd opinion, i detta fall icke blott bland arkitekter utan en mängd andra i byggnadsvärf mycket förfarne män, med hvilka jag samtalat. Jag hemställer till herrarne, huru kommande Riksdagar skola känna sig till mods, då de stå inför nödvändigheten att votera den ena millionen efter den andra för att få företaget färdigt. Da finnes det icke vidare något val. Och det blir säkerligen icke på en

kostnad af 6,000,000 kronor, som herrarne få bereda sig, om herrarne vidblifva 1888 års beslut, utan det blir på en kostnad, som jag tror, det vore lyckligt, om den stannade vid detta belopp i banko. Jag vill åtminstone hafva uttalat detta, så att, när kommande Riksdagar befinna sig inför nödvändighetens tvång att bevilja nya millioner, ingen må kunna säga, att, då frågan förevar om anstånd med verkställigheten af 1888 års beslut, det icke höjdes någon varnande röst inom Riksdagen, som framhöll äfven denna sida af saken.

Om ändring i eller anstånd med utförandet af Riksdagens beslut angående uppförande å Helgeandsholmen af nya byggnader för Riksdagen och Riksbanken.

(Forts.)

Äfven ber jag att få fästa herrarnes uppmärksamhet på ännu en sak, och det är, att reservanterna icke föreslagit Riksdagen att nu upphäfva 1888 års Riksdags beslut. Skulle vi tillstyrka herrarne att besluta något sådant, då skulle vi derigenom göra oss skyldige till samma fel, som vi så strängt klandrade hos 1888 års Riksdag, nemligen att den fattat ett definitivt beslut utan föregående omsorgsfullare utredning. Det är nu icke annat, som ifrågasättes, än att Riksdagen än en gång skulle taga frågan under öfvervägande, sedan en ytterligare utredning åstadkommits.

Här är af herr Ljungman föreslagen en modifikation af reservanternas förslag. Jag har ingenting emot att biträda hans förslag. Han begär dels uttryckligen ett detaljeradt kostnadsförslag öfver kostnaden för byggnadernas uppförande på Helgeandsholmen, dels en undersökning, huruvida man icke skulle kunna lösa uppgiften på det sätt, vi föreslagit, genom att förlägga endast en byggnad på holmen och ombygga riksdagshuset på dess nuvarande tomt. Dessutom ifrågasätter han en framställning till Stockholms stad om att staden skulle åtaga sig att bekosta ej blott anordnande å holmen af kajer och gator, utan äfven anläggning af nödiga broar.

En ärad talare på göteborgsbänken har mot mig och öfriga motionärer rigtat den anmärkningen, att vi icke åstadkommit de utredningar, som behöfdes. Men talaren erkände på samma gång, att det är svårt att ställa sådana pretentioner på enskilda motionärer, som att de skola framlägga fullständig utredning i en sådan fråga. Ja, det är verkligen svårt, och det är så mycket svårare, som det ju gäller att äfven åstadkomma hvad som är sjelfva qvintessensen, nemligen kostnadsförslaget. Icke en gång riksdagshuskomitén, fastän den haft hela sex år på sig, och fastän den derpå uppoffrat betydliga summor, har kommit så långt, att den ännu kunnat lemna något detaljeradt kostnadsförslag. Här har för en stund sedan sagts af en ärad talare på upsalabänken, att hofstallets förflyttning väl vore ett förberedande arbete af mycket stor betydelse. Ja, det var ett stort arbete, men det var väl icke något förberedande arbete i den bemärkelse, som orden begagnades af en annan ärad talare, mot hvilken han vände sig. Hofstallets flyttning var ju en fristående sak, som utgjorde en förutsättning för att holmen skulle kunna disponeras vare sig för ena eller andra ändamålet. Men om man räknar äfven den till de förberedande arbetena, hvilka kostat så mycket, att man ej kan stå till svars för

Om ändring i eller vara till freds med att hafva utgifvit så mycket, om man ej sedermera får tillgodogöra sig holmen på det sätt 1888 års Riksdag beslutat, må jag säga, att jag icke förstår ett sådant resonnement. Icke är det väl något skäl att, därför att man fått vidkännas en stor kostnad för hofstallet, taga sig anledning att för framtiden vidkännas större kostnader än som äro nödiga för att få nya lokaler för Riksdag och riksbank. Kunna vi få riksdags- och riksbanksbyggnader utförda för en väsentligen billigare kostnad, än den beslutade, böra vi då underkasta oss en högre kostnad endast därför, att vi förut gjort en dryg utgift för hofstallet? Jag kan åtminstone icke förstå ett dylikt resonnement, åtminstone kan jag icke finna, att en sådan hushållning har någon gemenskap med sparsamhet.

(Forts.)

Det är således, jag upprepar det, icke något upphäfvande af Riksdagens år 1888 i denna fråga fattade beslut, jag nu åsyftar. Min mening är icke att påkalla något definitivt beslut i ämnet, utan endast att vinna anstånd för att få frågan omsorgsfullt pröfvad, såväl hvad angår det redan fattade beslutet som äfven i afseende på frågan, huruvida icke det mål, man vill vinna, skulle kunna ernås på en annan och vida billigare väg än den Riksdagen år 1888 inslagit, och jag är fullkomligt öfvertygad om, att svenska folket icke skulle klandra sina representanter, utan tvärtom hålla dem räkning för, om de, vid den slutliga lösningen af denna fråga, kunde inbespara en eller annan million.

Jag vill icke trötta herrarne längre, utan jag ber att få yrka bifall till herr Ljungmans förslag.

Häruti instämde herrar *J. H. G. Fredholm, Thestrup, Bromée, von Krusenstjerna, Wallis, Wavrinsky, Jakob Erikson* från Stockholm, *Höjer, Hammarlund, Kardell, Walter, Björck, Gethe, Schönbeck, Svensson* från Karlskrona, *Persson* från Arboga och *Darin*.

Som ännu flere talare anmält sig vilja afgifva yttrande i föreliggande fråga, men tiden nu var långt framskriden, uppskötts den vidare öfverläggningen till i afton kl. 7, då detta sammanträde, enligt utfärdadt anslag, komme att fortsättas.

§ 11.

Herr statsrådet m. m. friherre *F. von Essen* aflemnade följande Kongl. Maj:ts propositioner till Riksdagen, nemligen:

angående rätt för Kongl. Maj:t att för inköp af skogbärande eller till skogsbörd tjenlig mark disponera köpeskillingarne för vissa kronoegendomar; samt

angående upplåtelse af rätt till bearbetande af apatitförekomster.

Lördagen den 31 Mars, f. m.

67 N:o 22.

Jemväl dessa kongl. propositioner begärdes på bordet och bordlades.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 3,50 e. m.

In fidem

K. J. Nehrman.
